

HÍRMONDÓ

RENDSZERES KÖZÖS TANULÁS

Közös tanulás a Hegedűsben a Mincha/Maariv ima után
(ld. a körzet honlapján és a heti körlevelekben)

Hétfő:	Rabbi Zeév Paskesz: <i>Mit üzen a Tóra ezen a héten?</i>
Kedd:	Rabbi Schöner Alfréd: <i>Izrael eszmevilága</i>
Szerda:	Rabbi Darvas István: <i>Fejezetek a Talmudból</i>
Csütörtök:	Rabbi Radnóti Zoltán: <i>Ask the rabbi! 21. századi háláchikus kérdések.</i>
Vasárnap:	Rabbi Dan Dániel: <i>Fejezetek Maimonidesz műveiből</i>

TAVASZI – NYÁRI – ŐSZI ÜNNEPEINK
ÉS EMLÉKNAPJAINK
(2018-2019 / 5779)

PÉSZACH – AZ EGYIPTOMBÓL VALÓ KIVONULÁS ÜNNEPE	2019. április. 20-28. (első Széder ápr. 19-én) / niszán 15-22
LAG BAOMER / LÁG BAJMER	2019. május 23-án / ijjár 18
SÁVUOT / SÖVUAJSZ – A TÓRAADÁS ÜNNEPE	2019. június 9-10-én / sziván 6- sziván 7
TISA BEÁV	2019. augusztus 10-én / áv 9
ROS HÁSÁNÁ / RAJS HÁSONO	2019. szeptember 30-október 1-én / tisri 1-2 /
JOM KIPPUR	2019. október 9-én / tisri 10
SZUKOT / SZUKAJSZ – SÁTOROS ÜNNEP	2019. október 14+15-én / tisri 15-23
SMINI ÁCERET / SMINI ÁCERESZ	2019. október 21-én / tisri 22
SZIMHÁT TORÁ / SZIHÁSZ TAJRO	2019. október 22-én / tisri 23

(a konkrét imaidőket megtalálja a körzet honlapján)

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató
alapítványunknak számlaszáma: **11713005-20607867**

A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

Peszách (5779)	1
A „szokásos” zarándokút	5
Szeged – Szabadka	8
Újlipótvárosi séta	10
A megalakulástól a holdra szállásig	12
Petach Tikva	13
Családi történetek.	15
Schnapp Lea, akit csak szeretni lehet.	16
A gabe	17
dr. Schöner Alfréd főrabbi 70 éves.	18
Körzeti események – hírek	20
Az Epstein, Siklós és Sobel család tagjai együtt a Csákyban	21
Winterstein Dávid	22
Ledor Vádor – nemzedékről nemzedékre	23
Nyugodj békében Polgár Ernő	25
A Hősök útján	26
Sági György: Név a nyelv alatt.	27
Ahol a haszidok megtelepedtek Magyarország észak-keleti részén.	29

Ez a lapszám a MAZSÓK pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Müncz László

Feladat szerkesztő: dr. Várnai György • Nyomdai munkálatok: Váreg Hungary Kft.

• A nyomtatott kiadvány szent szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

Örömteli és kóser Peszáchot kívánunk!

חג פסח שמח וכשר

„Szemedet helyezd a földi valóságba, de a lelkedet mindig
emeld a magasságok felé, kutasd az Örökkévalót!”.

SCHÖNER ALFRÉD

Peszách

(5779)

A Peszách, a három zarándok ünnep egyike.

A Peszách – a szabadulás ünnep, a Szukot – a Sátoros ünnep, és a Sávut – a mi világlátásunkban – a két kőtábla átvételének, a Tórának az ünnep.

Peszáchkor, felolvassuk a legklasszikusabb szöveget, a hággádát. A hággáda szó annyit jelent: elbeszélés. A hággáda a széder est ünnepi narratívája, amelynek három forrása van. A Tánách, tehát az Ószövetség, a Talmud, a posztbiblikus irodalom kimeríthetetlen tárháza, és Rambam, azaz Maimonidesz, a középkor egyik legnagyobb filozófusa és kodifikátora munkái, aki véglegesen összefoglalja a széder estének a menetrendjét a későbbi korok számára.

A széder, *rend*. Nem zsinagógai, hanem zsinagógán kívüli esemény, amelyet vagy közösségben, vagy családi körben ünnepeünk. Az alábbi a szentírási mondatra vezethető vissza:

והגדת לבנך

„...és meséld el gyermekeidnek”.

Szentírási *kötelezettség*, továbbadni a hagyományt. Elbeszél, kommentálni és illusztrálni. A hággáda az egyetlen olyan könyv, amelyet zsinagógában nem használunk, mégis imádkozunk belőle. Az egyetlen olyan könyv, amely illusztrációkat is tartalmaz. Kicsit talán hasonlatos a *Biblia Pauperum*hoz. A „meséld el gyermekeidnek” parancsolata mellett, természetesen a központi gondolat az, hogy ez a Peszách az elkerülés ünnep, a Hág HáÁviv, a tavasz ünnep, az újrakezdés ünnep, de mindenekelőtt és mindenekfelett, a zsidóság teológiai rendjében vagy rendszerében, a szabadság ünnep.

Minden idők egyik legismertebb művésze, Marc Chagallnak ismert alkotása az *Exodus*, héberül *Jeciát Micrájim*,

folytatás a 2. oldalon →

CHAGALL: EXODUS, JERUZSÁLEM, KNESZET, 1964-68

magyarul *Kivonulás*. A 3×4 méteres kompozíció az izraeli parlament aulájában található, mint egy örök értékű tanítás. Kivonulás a szolgaságból a szabadságba. A szó fizikai és lelki értelmében egyaránt. Aki e monumentális kompozíciót tekinti, vizuálisan is érti, érzi az esemény fenségét.

A zsidó hagyomány úgy tartja, hogy a szabadságnak két olyan formája van, amely mindig üzenetet tartalmaz és állandóan időszerű. Az egyik a fizikai, a másik pedig a szellemi szabadság. Peszách, a „zsidó húsvét”, a zsidó teológiai értelmezés szerint a fizikai szabadság ünnepe, a hét hét múlva rá következő ünnep a Sávuo, a Tóra adás, a szellemi szabadságé. A Tízparancsolat számunkra is anynyira fontos ígéje így kezdődik:

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים

„Én vagyok az Örökkévaló, a Te Istened „aki kihoztalak téged Egyiptom országából”.

Isten legnagyobb adományainak egyike az, hogy népét megajándékozta a szabadság lehetőségével.

Minden egyes esztendőben, széder estén, a folytatatlanságot hangsúlyozva a szabadság megélésére, ünnepelésére gondolunk. A Széder este a diaszpórában eltér Izrael országának szokásától. Magyarországon és a diaszpóra többi országában két széder estét tartunk, Izraelben csak egyet.

Amikor az ünnepi este asztalára feltesszük a három pászkát, mácát, és a középsőt kettétörjük, ennek megvan a saját hagyománya. Amikor a bort áldással az ajkunkon felhörpintjük, üzenet érteke van.

Ezen kívül a zsidóságban a gyermek központúságnak van jelentősége, a gyermek ekkor a főszereplő. A gyermek

kérdezi: „Miben különbözik ez az éjjel az összes többitől?” Korábban a széder este végére helyezték e gyermeki kérdéseket, de addigra a kiskorú már esetleg elaludt. Ezért változást találtak ki mestereink. A klasszikus négy kérdést nem a széder este végére, hanem a széder este legelejére tették. A széder este folyamán azonban végig fenn kell tartani az ifjak figyelmét, hogy értsék és érezzék, hogy mit jelent az est jelentősége. A fizikai megváltásunkról, Egyiptomból történő megszabadulásunkról szólnunk, melyre négy kifejezést használunk.

הווצאתי והצלתי וגאולתי ולקחתי

„Kihoztalak..., megmentettelek..., megváltottalak..., ki-vittelek...”

Minden egyes szónak egyedi mondanivalója van: az Egyiptomból való kijövetel.

A széder estén emlékeztetünk a szédertálon lévő különleges ételekkel az egykori szentélybeli áldozatokra és a rabszolgaság megpróbáltatásaira. A húsrá (zroá), a keserű gyökre (máror), a könnyeket szimbolizáló sós vízre, stb. Mindegyiknek megvan a maga egyéni jelentősége. S illusztrálják a hággádá textusát is, így alakulnak ki a képes kéziratos hággádák. A legszebbek és a legnemesebbek a zsidó kéziratosságban.

Minden időszakban lehet más és más a hággáda felolvasásának a hangsúlya, hangulata, dallamvilága. Nem mindegy, hogy milyen korban, vagy milyen körben történik meg a széder estének a recitálása. Mindig más a világ, más a rendje, más a gondolkodása. A széder esték klasszikus elemének, a hággádának tartalmában és formájában is különböző variációkat ismerünk.

SZARAJEVOI HÁGGÁDA, BARCELONA, 1301. JÓZSEF ÉS TESTVÉREI

Az első, amely analízisünk tárgya, Barcelonában készült 1301-ben, de csak a 19. század közepén került napvilágra Szarajevóban. Micsoda út Barcelonától Szarajevóig! Ez az első olyan hággáda, amelyben nem csak a klasszikus kodifikált textus fogalmazódik meg, hanem ábrázolások is találhatóak. Nem más ez, mint egy illusztrált bibliai képes könyv a világ teremtésétől Mózes haláláig. A gyermek, amikor ezt kézbe vette, akkor először megnézte a bibliai történetek illusztrációit és utána a hággáda klasszikus szövegét.

Ma ez a Szarajevói Nemzeti Múzeumnak féltve őrzött kincse.

A Kaufmann Hággáda, Kaufmann Dávid gyűjteményében található Magyarországon, a Tudományos Akadémián. Körülbelül ugyanabból a korszakból való, mint a *Hággát Szarajevo*, ám valamivel később készült. Egy magyar tudós, Kaufmann Dávid vásárolta meg az 1890-es években egy olaszországi kis antikváriumban. Elhozta Magyarországra és halála után az MTA-ba került. Azóta féltve őrzött kincsünk. Facsimilében kétszer is kiadták, bárki számára kutatható. A második hasonló kiadásban így ír Gabrielle Rajna-Sed:

KAUFMANN HÁGGÁDA, 14. SZ., MTA, „MIDÓN IZRAEL GYERMEKEI KIJÖTTEK EGYIPTOMBÓL” (ZSOLTÁROK 114.1.)

„A katalóniai zsidó közösségek történetében a 14. század az „aranykor” záró szakasza volt. A kort társadalmi megbecsülés és gazdasági jólét jellemezte, ami ösztönzőleg hatott az irodalom és a művészetek virágzására. Illusztrált kéziratok, fényűző kivitellű bibliák és szertartáskönyvek, amelyeket ekkor alkottak, és amelyek közül igen sok ránk maradt, ékesen szóló tanúi a kulturális élet magas színvonalának.

Főleg Itália, Spanyolország és Németország volt a korabeli hággádák készítésének a helyszíne, s aztán innen terjedt el a világon, amíg a zseniális Gutenberg fel nem találta a könyvnyomtatást.

Néhány évtizeddel a könyvnyomtatás megkezdése után, Velencében megjelenik az első nyomtatott hággáda, de abból nincs példányunk, ezzel szemben van 1526-ból. A világ első ismert nyomtatott és elterjedt hággádája, a prágai. Fametszetek alapján készült és benne a klaszikus szöveg és körülötte olyan kompozíciók, amelyek visszaadják annak a társadalmi közegnek a hangulatát, amelyben éltek.

Néhány példa a 20-21. század időszakában napvilágot látott hággádákból, amelyekben a liturgiai elemek önmagukért beszélnek.

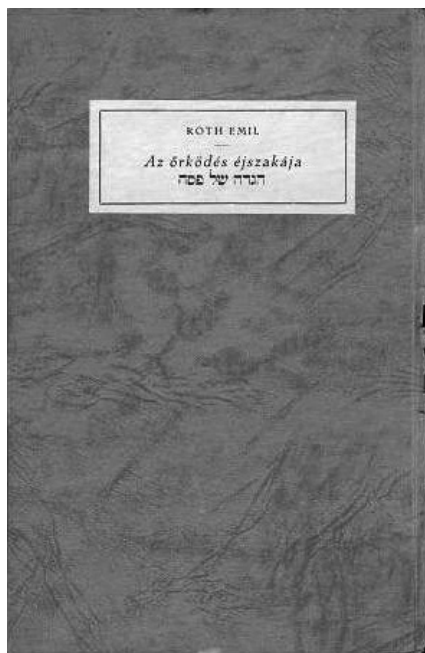
A magyarországi gazdag nyomtatott hággádák közül érintőlegesen emelek ki néhányat.

A 20. században a magyarországi zsidóságnak is szüksége volt a széderek megtartásához aktuális hággádákra. Olyanokra, amelyekben magyarázatok és liturgiai kommentárok is vannak. A zsidóság életében az exegézisnek(kifejtésnek) nagy jelentősége van.

Példaképpen említsem meg az 1942-ben Róth Emil, győri főrabbi nevével fémjelzett hággádát, mely a következő gondolatokkal indítja az ismert szöveget: „Egy az Isten és ne legyen bálvány.” „Egy az ember és ne legyen rabszolga.”

MADÁRFEJŰ HÁGGÁDA, NÉMETORSZÁG, 14. SZÁZAD

RÓTH EMIL:
הגדה של פסח,
BP., 1942

A mai napig a legnépszerűbb, a legismertebb és a legkedveltebb hággádák egyike. Úgy látszik nemcsak a könyveknek, az embereknek is megvan a maguk sorsa. A győri zsidóságot összegyűjtötték, deportálták. Róth Emilt a helyi cionisták ki akarták menekíteni, de Róth meggyőződése az volt, hogy a sorsa legyen az, mint a közösségé. Beállt a sorba, elvitték és az egész közösségével együtt őt is elgázosították, elhamvasztották.

2004-ben jelent meg facsimile kiadásban újból Róth-hággáda, Örökös éjszakája címen, kiemelve azokat az illusztrációs, liturgikus elemeket, amelyekkel színesebbé és gazdagabbá tették az ősi textust.

Szintén 1942-ben az Országos Magyar Zsidó Segítő Alap létrehoz egy olyan művészi hággádát, amely a maga nemében teljesen egyedülálló, az OMZSA Hággádát. A korszak legnagyobb archeológiai felfedezéseit egyeztetik a zsidó-

OMZSA HAGGÁDA, BP. 1942.

ság teológiai világlátásával, és klasszikus könyvszerkesztők, illusztrátorok és illuminátorok segítségével létrehoznak valami különlegeset. Benne kommentárok, üzenetek, és az első olyan analízis, amelyben az eucharisztika fogalma is megjelenik.

A különböző korok különböző módon értelmezték és értelmezik a hággádát. 1945-ben, a II. világháború befejezését követő hónapokban hatalmas lelkesedés és izgalom fogalmazódik meg a megmenekült piciny magyarországi zsidó maradékban. 600 ezren elpusztultak. Voltak, akik Magyarországon maradtak, voltak, akik elmentek az Egyesült Államokba és Izraelbe. A koncentrációs táborokból megmenekültek egy része felkészült az alijára, a Szentföldre történő kivándorlásra. Kellett valami ideológiai forrás, így megszületik az a mű, amely Cionista Hággádként ismert, amelyet másfél évvel a szerkesztés után könyvmatos formában jelentetnek meg 1948-ban. A hággáda szövegét próbálják újraértelmezni, még akkor is, ha bizonyos vonatkozásban szakítanak a teológiai tételekkel, de formájában ragaszkodnak a hággáda textusához. A klasszikus szövegben található:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

„Miben különbözik ez az éjjel az összes többitől?”

Ezzel szemben a cionista hággáda szövege szerint hiába is kérdeznének, ez az éjszaka nem különbözik az összes többitől. Ez az éjszaka is sötét, mint tegnap vagy tegnapelőtt, s a hajnal, mondja a korabeli cionista felfogás, még messze van. Itt is követhető a mindenkorai hággádák ideológiai újraértelmezésének lehetősége.

CIONISTA HAGGÁDA,
BP. 1948.
(KÖNYMATOS,
FEKETE-FEHÉR KIADÁS)

Új magyar fordítások, megváltozott világ, megváltozott könyvkultúra, s minden megváltozik bennünk is, egy valami azonban változatlan: a hitünk, a Tórához, a szent szöveghez való elkötelezettségünk, szeretetünk és ragaszkodásunk.

Néhány esztendővel ezelőtt az esztergomi zsidó temetőben rabbinikus feladatot láttam el. A cinterem jobb oldalán áll egy tábla. Ez az egyetlen olyan hely az országban ahol a temetőben emléket állítottak azoknak a katonáknak, akik az 1948-ban kikiáltott újkori Izraelért harcoltak. A tábla fölötti szöveg

בְּקִדּוּשֵׁי עַמּוֹ יַעֲשֶׂה גְבוּרָה

„Az Örökkévaló népének hőseivel szerez majd népének szabadulást” tanúskodik a függetlenségért vívott harcról. S honnan az idézet? 1948-ban az izraeli En Gediben, a világ legmélyebb helységeinek egyikében, papirusz te-

kerceset találtak egy barlangban. E gondolat a 2000 éves hággáda szövegének ihletett része lehetne...

שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאֵל תַּשֵּׁחַ תּוֹרַת אֲמִיךָ

„Fiam ne felejtsd apád tanítását és soha ne hagyd el azt a szent szöveget, amit édesanyádtól örököltél!”¹

Többek között a hággádának és a széder estének is ez a mondanivalója. Az elődeinktől kapott spirituális, lelki örökséget közösségben, családban, zsinagógában, pedagógiában továbbadni.

Ez a mi fennmaradásunk legfontosabb záloga.

Folytatva az előbb idézett levelet:

עֵינֶיךָ יִבִּיטוּ לַמַּטָּה לְאֶרֶץ וּלְבָךְ לַמַּעֲלָה

(Az írás dr. Schöner Alfréd 2018. november 27-én Esztergomban elhangzott beszédének szerkesztett változata)

KITEKINTÉS

A „szokásos” zarándokút

AZ ELŐZMÉNYEK

A meghirdetett szegedi-szabadkai zarándokút ötlete sokak fantáziáját megmozgatta: először 30 fős autóbustól illetve szállást foglaltunk le, de ezt a számot fokozatosan emelnünk kellett, s a végén még az ötven főt is meghaladta a jelentkezők száma. Ez okozott némi bonyodalmat a szállás biztosításában, mert egy helyett végül három plusz egy épületben sikerült csak elhelyeznünk a résztvevőket. A szervezők részéről ez persze sok izgalommal járt mind az előkészítés, mind a lebonyolítás terén. De azt hiszem megérte ezt a komplikációt felvállalni.

Augusztus 26-át írtunk. Ez a nap egy nyárvégi vasárnapnak tűnt akkor, amikor közösségünk vezetősége nekilátott ennek a zarándokútnak a megszervezéséhez. Napokkal azelőtt, hogy útnak indultunk, a meteorológiai jelentésekből már egyértelművé vált, hogy egy esős hétvége áll előttünk.

Szokás szerint korán keltünk útra: a vasárnap reggeli imádkozást előre kellett hozni 7.15 órára, hogy nyolc órakor elindulhasson velünk az autóbusz. A gépkocsivezető az a Horváth József volt, aki mindannyiunk meglepetésére már elvitt (és szerencsésen visszahozott!) bennünket Olaszországba, Kassára, Prágába.

SZEGED

A szegedi zsinagógához a megbeszéltek időben érkezünk. Ott 11.00 óra előtt dr. Ledniczky András, a helyi hitközség

elnöke várta a társaságot (egy pillanatra feltűnt a helyi vallási vezető sziluettje is, de vele végül nem találkoztunk), s megkezdődött a magyar szakrális építészet egyik remekének, a szegedi zsinagógának a megtekintése.

Ennek annál inkább is aktualitása volt, mert a közelmúltban fejeződött be az épület külső homlokzatának felújítása. Ehhez a magyar állam igen jelentős, közel egymilliárd forintos pénzügyi segítséget nyújtott.

A templomlátogatásra igencsak felkészültünk, velünk volt két szakember: a közösség vallási vezetője, dr. Schöner Alfréd főrabbi, (aki rabbinikus pályájának első éveit éppen a Tisza parti városban töltötte, s azóta is többször járt itt különböző alkalmakkor), aki jól ismeri a zsinagóga múltját mind építészeti mind vallástörténeti szempontból. De velünk tartott nagy örömünkre közösségünk tagja, Könnig Tamás építész tervező is, akinek irodáját bízták meg a zsinagóga felújítási munkáinak megtervezésével, műszaki ellenőrzésével. Így összességében nagyon szakszerű tájékoztatást kaptunk az épületről és az abban folyó vallási tevékenységről. Nem véletlen, hogy gyakran hangzott el Lőw Lipót és Baumhorn Lipót neve. Nélkülük a zsinagóga múltja és jelene nem lenne érthető.

Az épületről illetve annak felújításáról most nem írunk részletesen, hiszen a legutóbbi számunkban több oldalas tudósítást és sok színes fényképet találhatott az olvasó erről a témáról.

A zsinagóga kertjének megújulása is folyamatban van: az un. bibliai növények helyreállítása is a feladatok közé tartozik. Ugyanakkor hallottunk olyan megjegyzést a csoportban, hogy ez a munka még igencsak a kezdetén tart.

A zsinagógalátogatást rövid, gyalogos városnézés követte. Ennek vezetését dr. Ledniczky András vállalta magára. Útközben megálltunk a Szegedi Tudományegyetem egyik-másik épületénél. Itt láthattuk többek között Szent-Györgyi Albert, Nobel díjas magyar tudós szobrát, amint lejön az Egyetem lépcsőjén, valamint József Attilát, híres magyar költőnket, akit eltanácsolt az „Egyetem fura-ura”. A híres szegedi Dómnál illetve az azt körülvevő Nemzeti Emléksarnok egyes szobrainál, reliefjeinél, a körbefutó árkádok alatt sok hírességnek állítottak emléket. Az 1930-ban létesített, azóta továbbfejlesztett Panteon szobrai és domborművei a magyar történelem, irodalom, művészet és tudomány kiváló alakjait ábrázolják.

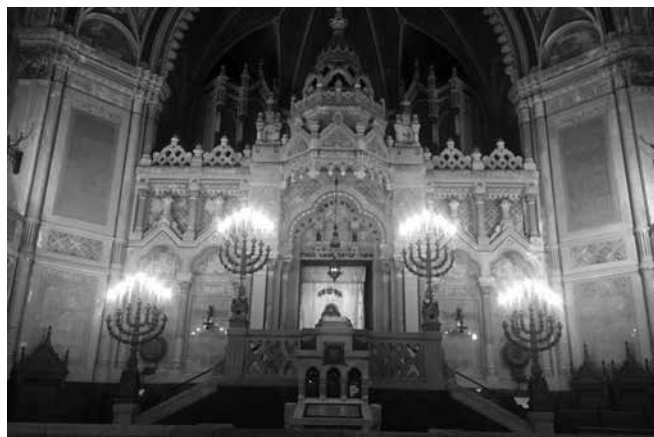
SZABADKA

Csoportunk férfitagjai – nyilván sok hölgygel együtt – hétfőn reggel korán keltek, mert 6.45 órakor már a reggeli imára gyülekeztünk. Annál is inkább fontos volt, hogy minél többen legyünk, mert tóraolvasás is társult a szokásos sachtit imához. Nos, megnyugtató volt a helyzet: közel két minjánt kitett a jelenlévő urak száma.

A reggelit követően, miután a négy szállás helyszínéről összejejt a társaság, útnak indultunk Szabadkára. Kicsit tartottunk a röszkei határtól, mivel nyáron a Magyarországon tömegesen áthaladó vendégmunkások be- és kiléptetése sokszor hosszú sorokat és így hosszú várakozást is előidéz, annál is inkább, mivel a szerbiai határátkelő az EU külső határa, s így a nem Eu-s országokból érkezőknél fokozott az ellenőrzés.

De szerencsénk volt, mert nem voltak sokan előttünk a határon, s mintegy ½ óra alatt már a túloldalon gurult az autóbuszunk. Nem ment persze minden ilyen simán, hiszen a szabadkai hitközség képviselőjével megbeszélte találkozó helyét nem találtuk meg olyan egyszerűen. Végül, többszöri telefonbeszélgetés után összetalálkoztunk, s megkezdődhetett a várva várt program.

A városi múzeumot, a városházát és a főteret szakavatott idegenvető mutatta be.

Elmondta, hogy a város ma három nyelvű: hivatalos nyelv a szerb, a horvát és a magyar is. Ők gyakran nem beszélnek egymás nyelvét, s sok magyar elmegy a városból, jelentős számban Magyarországra.

VÁROSI MÚZEUM

Az épületet Dömötör Miksa gyermekgyógyász megbízásából 1906-ban szecessziós stílusban a Vágó fivérek építették.

Az épület „aranykora” a Fenyves fivérek és Fenyves Lajos felesége, Geréb Klára grafikusművész nevéhez köthető. Ebben a házban működött a Minerva Nyomda és a Bács megyei Napló, amelyet Fenyves Ferenc irányított.

Látogatásunkkor az un. állandó kiállításon korabeli bútorokat, festményeket, szobrokat láthattunk. Többek között Telcs Ede néhány szobrát, Eisenhut Ferenc realista festő néhány alkotását (portrék), Vojnich Oszkár korabeli, a XIX. század második felében készült fotóit állították ki.

A VÁROSHÁZA

1908 őszén vette kezdetét a legnagyobb szabadkai palota építése, s 1910 nyarára már az építési munkálatok befejezéséhez közeledtek. Kisebb-nagyobb megszakításokkal ugyan, de tartották a kijelölt határidőt, s röpké két év alatt mintha a földből, úgy nőttek ki a városháza falai, a kupolák és a torony. „

1912. szeptember 15-e nagy nap Szabadka történetében: átadásra kerül végre a Városháza, a magyar szecesszió egyik legnagyobb remeke (érdemes megjegyezni, hogy a mai városháza épülete a város történetében a harmadik e célra épített épület).

Bármilyen hihetetlen, eredetileg Jakab Dezső és Komor Marcell terveiben barokk stílusú épület szerepelt, de lehet, hogy csak taktikai okokból, hogy az illetékesek jóváhagyják a tervet.

A felhasznált anyagok mind magyarok voltak: így a fa Erdélyből, a kerámia Pécsről érkezett.

Már az épület előtti téren lévő szökőkút is „szembetűnően magyar”: szép Zsolnay kút díszíti.

A városháza 150 fő befogadására alkalmas díszterme, amely a város politikai gyűléseinek színtere, szombatonként

pedig esküvőknek ad otthont, építészeti szempontból egészen egyedi, igazi unikum.

Csodálatos, Róth Miksa műhelyéből származó, többek között Ferenc József, Mária Terézia, Hunyadi Mátyás, Werbőczy és II. Rákóczi Ferenc, Széchenyi, Deák Ferenc, Kossuth Lajos egész alakos képével díszített üvegablakok láthatóak. S amit a helyi idegenvezető érdekességképpen hozzáfűzött: ezek az üvegablakok olyan technikával készültek, amely lehetővé teszi, hogy a képek csak nappal láthatóak, sötétedés után nem.

A padokat és a falborításokat Erdélyből származó fából készített székelly motívumokkal díszítették.

A dísztermet 1991-ben, a város fennállásának 600. évfordulójára újítták fel.

A lépcsőházban 14 vakablakon a polgármestereknek már nem maradt hely.

FŐTÉR

A Főtér és környéke 1779-ben nyerte el mai formáját. Ünnepi alkalom volt, amikor szeptember 1-én Mária Terézia szabad királyi várossá nyilvánította a települést.

A hat korintoszi oszloppal díszített „Népszínház” 1853-ban épült, s kezdettől fogva kétnyelvű volt. Ennek következtében két, magyar és szerb állandó társulata volt. Játzott itt többek között Blaha Lujza, a Latabár család több tagja.

Az eredetileg kaszinónak készült épület ma a városi könyvtárnak ad otthont.

A főtérről indul a korzó, amelyen több középület, kávéházak, üzletek találhatóak.

A városközpontban működik a kétnyelvű gimnázium is, amelyben Kosztolányi Dezső apja igazgatóként dolgozott. Itt tanult maga a költő is, de eltanácsolták az iskolából. A gimnázium épülete előtti parkban áll Kosztolányi Dezső szobra.

A SZABADKAI HITKÖZSÉG

A városi séta után a hitközség épületébe érkeztünk, ahol a szabadkai hitközség irodavezetője Kovács Róbert adott rövid tájékoztatást tevékenységükről, életükről.

Ez a vallási közösség 1775-től létezik és működik. A II. világháború előtt kb. 6500 zsidó vallású polgár élt Szabadkán, akik közül csak 400 fő tért haza a koncentrációs táborokból. Ma mintegy 250 zsidó polgár él Szabadkán, akik közül a nagyünnepeken hatvanan járnak templomba. Sabesre több tíz ember jön össze, de csak pénteken estére. Ekkor a hitközség épületében található kistemplomban imádkoznak. Saját kiadású imakönyvet használnak, amelyben az imák magyarul, héberül és szerb nyelven is megtalálhatóak. Az imádkozást Kovács úr vezeti, ő imádkozik elő.

A SZABADKAI ZSINAGÓGA

Talán az utazásunk egyik, ha nem a legnagyobb várakozással megelőzött látnivalójához érkeztünk a második nap délutánján. A várakozást az is fokozhatta, hogy az elmúlt hónapokban a hírközlő eszközökön gyakran beszéltek erről, illetve

mutatták ezt a zsinagógát, mivel sokéves felújítás után – a magyar állam három millió eurós támogatásával – ez év tavaszán adták át a kívül-belül megújult templomot.

Túl a művészeti értéken, az épület mérete is monumentális. Vezetőnk, Kovács Róbertnek az elmondása szerint Európa második, a Dohány utcai zsinagóga után a legnagyobb zsidó templomáról van szó.

Talán nem közismert, hogy a szabadkai zsinagóga terveit Komor Marcell és Jakab Dezső a szegedi zsinagóga tervpályázatára készítette, de ott nem nyertek. Így a két építész álma itt, Szabadkán valósulhatott meg.

A telket a Geiger család ajándékozta a hitközségnek. Ezt megelőzően itt vágóhid, csőszház, 4 osztályos iskola is működött. Az építés különleges technikát igényelt, mivel az épület homokos talajon épült.

A kupola külseje faszerkezetű, amelyet Zsolnay cserepek fednek.

A zsinagóga belsejében perzsa motívumok is találhatók, amely ellentéte a gótikus stílusban épült templomokban található díszítéseknek. Ez utóbbiakban az ember kicsinek érzi magát.

A templomban használt szimbólumok közül érdemes kiemelni a Éden ábrázolására használt matyó motívumokat.

Érdekesekek a kandeláberek, amelyek 13 ágúak: ez a Teremtő 13 attribútumát szimbolizálja.

A tízparancsolatot tartalmazó kőtáblát pálmalevelekkel koronázták meg.

A szabadkai zsinagóga a világ egyik legjelentősebb szecessziós remeke.

A templom berendezése az eredeti formájában, színében, de felújítva látható.

Látogatásunk végeztével még egy pont szerepelt a programunkban: szerettük volna felkeresni a zsidó temetőt, ahol számos híres közéleti személyiség nyugszik, életművük ugyanúgy hozzátartozik a város történetéhez, ahogyan az épületek. Sajnos erre idő hiányában nem kerülhetett sor. Legközelebb élni kívánunk ezzel a lehetőséggel.

Várai György

ÉPÍTÉSZET

Szeged – Szabadka

A SZÁZADFORDULÓ TALÁN LEGSZEBB KÉT ZSINAGÓGÁJÁBAN JÁRTUNK

Zsinagógai körzetünk, a Csáky vezetősége többször szervezett már kétnapos város- és zsinagóganéző kirándulásokat különböző településekre. Ezúttal, augusztus végén, a fenti gyönyörűséget és szabadkai párját céloztuk meg. Mint jellemzően más alkalmakkor, ezúttal is egy autóbussznyi társunk volt a résztvevő. A busz persze tele volt, az időjárás kiváló.

SZEGEDEN KEZDTÜNK.

„... A szegedi zsinagóga a magyarországi zsinagóga-épületek közül a legkiválóbb, egy műfaj hosszú fejlődéstörténetének csúcspontja, a magyar-zsidó törekvések építészeti kifejezése. Építész a kor jellemző térformáló szerkezeteit nagyszabású módon használta, s helyet teremtett a társzművészeteknek részmondandójuk kifejtéséhez. A szegedi zsinagóga belső terének színekompozíciója, a benne alkalmazott szövegek és ábrázolások az épületet összművészeti alkotássá emelik...”

Ezek Dávid Ferenc szavai, melyeket az épület rehabilitációjához általunk készített tervanyag történeti dokumentációjában, annak művészettörténészeként írt.

A ház felújítása zajlik, bár maga az építkezés – a szükséges anyagiak hiányában – nehezen indult. Mindenesetre a munka most eljutott odáig, hogy legalább kívülről az eredeti-új állapotot csodálhatjuk. Az épület körüli kert újraalakítása is beindult, reméljük, hogy hamarosan a belsőre is sor kerül majd. (A belső tér még jelenlegi állapotában is gyönyörű, de van mit tenni vele.)

A szegedi „Új” zsinagóga tervezésére 1899-ben írtak ki pályázatot. Azért „Új” zsinagógára, mert – ugyan volt „rég” is – a századforduló táján hirtelen megnőtt zsidó lakosság számára ez már kicsi volt, és megjelenésében a településsel, a városi lakossággal való viszonyát, az elismertséget, a jó kapcsolatot, az immár kialakult elismertséget még nem érezeltette, nem látszott „fontos középületnek”. Ez a ház most már „fontos középület”. Lednitsky András, a helyi hitközség elnöke vezetett minket, ismertette az épület történetét és mai használatát is. (A rendszeres hitéleten kívül nagyon sok kulturális program zajlik benne.)

A tervpályázatot Baumhorn Lipót nyerte meg, a ház 1900. és 1903. között meg is épült. Az ezt, a – legszebbnek tartott – zsinagógát is tervező építész rengeteg, huszonegy, egyéb zsinagógát is tervezett. Az 1860-ban Kisbénán született Baumhorn kora egybeesett a magyar zsidóság

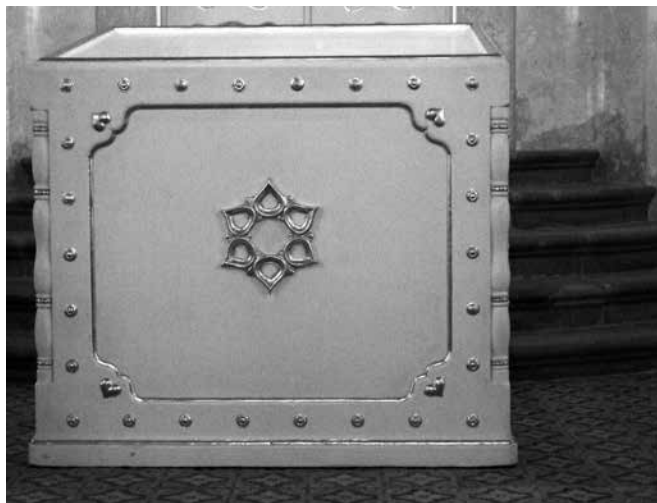

emancipációjával, a magyar zsidó polgár, a Gründerzeit addig soha nem látott gazdasági boomjával (amely zsidóság nemcsak megrendelője, de finanszírozója is a zsidó templomoknak), tágabb értelemben a magyar zsidóság asszimilációjával, amely soha nem sejtett lehetőséget teremtett az évszázados diszkrimináció és elnyomatás után. Feltűnő a zsinagóga keresztény templomszerűsége, mely a lendületes, korabeli szónoki fordulatokkal megtűzdelt rabbi-szentbeszéd építészeti megfelelője. Az épület majdnem felekezeti-semleges. Ezt ellensúlyozza a zsinagóga „létrehozója”, Löw Immanuel rabbi ikonográfiája, mely növény-ábrázolásaival a dob tizenkét festett üvegablakának alapjául is szolgál. A „növény-ábrázolás” valódi növényekhez is kapcsolódott, hiszen a tudós rabbi botanikus is volt, ő hozta létre a bibliai növényeket „élőben” bemutató kertet is.

A szegedi zsinagóga külsőjén neoromán, neogótikus elemek keverednek a jellegzetesen Lechneres nyerstéglakő kombinációval. A Lechner Ödön formái mellett való kiállítás egyben a magyarságot is hangsúlyozza, de sokkal enyhébb mértékben, mint a lechneri formanyelvnek inkább népi elemeit kiemelő szabadkai zsinagóga.

SZABADKA

Tehát immár a szabadkai zsinagóga. Keletkezése „egyszerű”. A fenti, a szegedi zsinagógára kiírt tervpályázatot nem nyerte meg, de díjat kapott a Komor Marcell – Jakab Dezső építészpáros. (Külön érdekesség, hogy – mint a zsűri egyik tagja – Lechner ezt állítólag a nyertesnél

jobban szerette.) A szabadkai hitközség előljárói szerették terveiket, ezt – némileg a helyszínhez igazítva – építették meg.

Komor-Jakab építészek több középületet terveztek később Nagyváradon, Pozsonyban, Marosvásárhelyen és Budapesten is, de ez tekinthető első közös munkájuknak. A ház és a város építészetének kapcsolatában szinte „különleges”, hogy itt nem a zsinagóga vette át a környezet formanyelvét, hanem a zsinagóga hozta a városba a magyar szecessziót. „A szabadkai zsinagóga szerepe a városképben – építőinek társadalmi helyzetével összhangban – specifikus: kifejezi az erős és öntudatos közösség jelenlétét a városban, azaz hirdeti az emancipációt, ugyanakkor beilleszkedik környezetébe úgy, hogy elkerülje a teljes asszimilációt és az identitás elvesztését.” (K. R.)

Jakab Dezső és Komor Marcell – Lechner más követőihez hasonlóan – a népművészet felé (is) fordult. A hullámos vonalvezetésű nyerstégla szalagpárkány, a világos és egyszerű tömegformálás, a felületi díszek és a népi elemek igen gazdagon és „izgalmasan”, együttesen jelennek meg.

Írásom elején egy értő művészettörténész mondatait idéztem, most egy másik történész, a zsinagógákkal legfőbb foglalkozó, azokat elemző, rendszerező és az egész világon tanító Klein Rudolf „A zsinagógák Magyarországon 1782-1918.” című könyvéből pontosan citálom a végén. Írása – a létszámnövekedésen túl is – indokolja az immár ilyen reprezentatív zsinagógaépületek keletkezését: „...A felvilágosodás eszméjétől fűtve a reformzsidóság a felvilágosodás utáni diaszpórában látta a messianizmus beteljesülését, lemondott a Szentföldre való visszatérésről és ott Salamon templomának újbóli felépítéséről. A jelen lakóhely lett a végső beteljesülés megtestesülése, ami igazoltta tette itt is a bizánci templomforma felidézését ott, ahol anyagi és az erkölcsi sikereik felbátorították őket erre, ahol többé-kevésbé békességben éltek a helyi lakossággal. ... (A folytonos zsinagógafejlődési vonal Bizáncon át vezet, és bizonyos gyakori formai analógiák miatt is igazolt ezt a zsinagóga-típust Bizánccal összekötni.)...”

Visszaindulásunk előtt – már a busznál – közösen énekeltek el a „Szól a kakas már” című dalt, melynek utolsó sora a jeruzsálemi templom felépülésének reményét, a beteljesedést fejezi ki. Ezen utolsó sor és az előbbi idézet „mondanivalója” között nem érzek ellentmondást. Mindkettő az örömről, a „jövő”, illetve az akkor jellemzően valóban élvezetes „jelen” örömről szól. Kirándulásunkon a századfordulós „múlt” talán legszebb két zsinagógájában jártunk, melyek a „jelenben” is legszebbek közül valók.

Menjünk kirándulni máskor is, sokszor.

König Tamás DLA
építész

OTTHONUNK

Újlipótvárosi séta

Tulajdonképpen a beszámoló címe helyesen: Újlipótvárosi séták-1. Hiszen egy sorozat első részéről szól.

November utolsó vasárnapján került sor a Csáky Alapítvány által szervezett „kirándulásra”, az Újlipótváros déli részét ismertető sétára. Noha az időjárás nem kedvezett, mert hetek óta először esett az eső, köd is volt – ennek ellenére a találkozási hely, a Vígszínház előtti tér feketélt az érdeklődőktől, legalább 150-en jöttek el. Jó volt az előkészítés: a Hegedűs Gyula utcai zsinagógában jóval előbb figyelmeztették az odajárókat a lehetőségre, de a kerületi lap, a Hírnök első oldalán is megjelent közlemény.

Mint helytörténész évtizedek óta vezetek sétákat Budapest egyes részeinek megismertetésére, de ilyen sok embert még nem volt módomban kalauzolni! Szintén újdonság volt számomra a zsinagóga alapítványa által biztosított méretes megafon is, eddig legfeljebb csak mikrofont használhattam, de szükség volt rá, hiszen sokan voltak és a távolabb állók is mindent akartak hallani. A terület múltjának rövid ismertetése hangsúlyozta az itteni lakosok felekezeti tagozódását, amelyet jellemez, hogy az említett neveknél azt kellett megjegyezni, aki kivételesen nem volt zsidó.

A Ditrői Mór utcán át a szervező, Hegedűs Gyula utcai zsinagógába mentünk, ahol Dr. Schöner Alfréd főrabbi fogadott minket, érdekesen szólva a templom és a körzet múltjáról és jelenéről. Elhagyván a Baumhorn Lipót tervezte épületet a Szent István körút nevezetességeivel ismerkedtünk, beleértve az annakidején főleg zsidók látogatta kávéházakat. Meg is támadták némelyiket a 20-as évek „ébredői”, a Klub kávéházban halálos áldozata is volt az atrocitásnak! A kerület határán a Nyugati pályaudvar, az első „indóház” előtt a „banánsziget” és az Ilkovics-büfé már csak emlék. Az első a párizsi toronyról híres francia Eiffel építési iroda alkotása, a banánreklám pedig felesleges lett volna azokban az évtizedekben, amikor semmi déligyümölcsöt nem lehetett itthon kapni. Viszont Ilkovics Izidor étkezési vállalkozása a maga korában úttörőnek számított, pl. itt volt az első látványpékség (az ablakban süttették a palacsintát, zacskóban árulták a rosejbnit) nagyon lezüllyve, de túlélte az államosítást-tulajdonosa még idejében Izraelbe távozott – csak a 60-as évekre bontották le.

Ráfordulva a Váci útra a háború után a szociáldemokrata párt által üzemeltetett Kossuth mozira még mindenki emlékezett, Kabos Gyula táblája már csak az idősek-

ben keltett nosztalgiát. De azt, hogy melyik házban lakott fiatalkorában a tömeggyilkos Kun páter már senki sem tudta. A Váci út volt a magyar ipar főutcája, itt sorakoztak a nagy gyárak, az EMAG nyitotta a listát, a malmok szomszédságában, Haggenmacher kivételével zsidó volt a tulajdonos.

A Kádár utcán keresztül (az utca az itteni malmok egyikének műhelyétől kapta a nevét) Radnóti Miklós szülőházának megtekintése után a Visegrádi utcai orthodox imaházba mentünk, ahol Dr. Varró Sándor elnök-előljáró beszélt az ottani vallásos életéről. Az utca jóval csendesebb azóta, hogy nem járnak az angyalföldi villamosok! Változnak az idők, nyoma sincs már a kommunista párt 1918-as alakuló házában volt múzeumnak sem! Lebonították a Radnóti (volt Sziget) utca sarkán lévő Bagolyvár munkáslakóházat is, pedig még Ybl Miklós tervezte! A Sziget utcai iskolába sok híresség járt, pl. Hegedűs Géza és Spiró György. Ebben az utcában létesült 1911-ben a Hunnia Biográf nevű, első magyar filmgyár! Ez a rész csendesebb, családiasabb jellegű, mint a körút. A Kolibri presszóban Cziffra György zongorázott annakidején. Tragikus időkre emlékeztet a Katona József utca 21. számú házon a tábla: egyike volt az un. „védett háznak”, de a nemzetközi garancia nem akadályozta meg 1944 utolsó napjaiban a nyilasokat a lakók – köztük Richter Gedeon, a nagy tudós – Dunába lövésében. Az általában zsidó kispolgárok által lakott környékbe nem illett a Pannónia utcában a két háború közt létezett Suhajda-telep. Az élelmes cserepesmester egy istálló telkén barakklakásokat adott ki, még a kályháért is külön kellett fizetni! Szembe vele épült a Főnix-ház, amelyet a biztosítótársaság kezdett építeni 1937-ben, pár év múlva jobbnak látták a másik oldalán már magyaros Turul nevet elhelyezni. (A biztosítótársaságról elnevezett utca ma Wallenberg áldott nevét viseli!) Sok művész lakott e házban, pl. a Ruttkai Éva – Gábor Miklós házaspár, a háború alatt zsidó elemi is működött itt.

Pannónia utca a Wahrman Mór-féle malomról kapta a nevét. Neki, – az első zsidó parlamenti képviselőnek – is volt utcája, de azt 1950-ben Victor Hugo kapta. Hja, a francia író nem volt kapitalista! Egyidőben Rajk László utca volt, a család sokáig itt lakott. Fia, a későbbi képviselő, a Sziget utcai iskolába járt, nem volt kifogása apja nevének eltávolítása ellen.

Továbbmenve érintjük a Tátra (volt Sallai) utcát, sok emléktáblával. Az egyik, Tóth Mihály zsidómentő katonatiszté, de itt élt Peyer Károly a nagy szociáldemokrata

politikus is. A vészidőszakban itt működött a svéd követség kórháza, zsidó orvosok nemcsak a védett házak lakóit gyógyították, hanem pl. Szent István körüti nyilasház parancsnokának („véres”) kezét is megmentették az amputálástól.

Az utca elején az amerikai követség garázsa volt, 1956-ban három zászlót tűztek ki a biztonság kedvéért, a „lyukas” magyart, az amerikai és a vöröskeresztet. Gyengébbek kedvéért cirill betűkkel is kiírták: „Amerikanszki garázs”. Az utca körüti sarkán van az első automatizált posta Budapesten.

Testvérutcája a Hollán (Fürst) utca eleje sétáló lett. Itt volt a híres Glázner-pékség, a leszármazott, Eliézer Gilad éveken át volt izraeli diplomata Budapesten.

10. számú házban bérelt lakást a 30-as években Szálasi Ferenc, a telefonkönyvbe mint „nyug. őrnagy” került be. A 80-as években az idős lakók még emlékeztek rá, állítólag nagyon udvarias volt a zsidó lakókkal, különösen Hevesi főrabbiával.

Ma Jazzklub van a Duna (Lloyd) mozi helyén, pedig itt volt először „Szép időben nyitott tető”, voltak, akik félreértették a reklámot és erre a filmre kértek jegyet. Lefelé haladva sokan még emlékezhetnek a Fodor sportiskolára, a lipótvárosi ifjúság kedvenc testedző helyére, még többen jártak az utca másik oldalán egy lebombázott ház helyén kialakított röplabdapályára, amelyen télen korcsolyázni is lehetett. Akkor még voltak hideg telek! Itt volt a később zeneiskolává alakított második Goldmark terem, amely menedéket adott az üldözött zsidó kultúrának.

Sétánk utolsó szakasza a terület főutcája, a Pozsonyi út volt. Házainak nagyobb része itt már egész más jellegű, mint a kicsit terézvárosias keleti részen, teljesen a Bauhaus stílus dominál. Ez érthető is, hiszen a szomszédos utcák beépítésekor itt még rakpart volt. Vetettünk egy pillantást a Szent István-parkra, Újlipótváros legszebb részére, ahol a 30-as években épült modern házaknak nemcsak a külseje, de a lépcsőháza és lakásai egyaránt megfelelték a kor polgári követelményeinek. Szinte hihetetlen, hogy azelőtt raktárak voltak itt. Csak a leégésük után épült be a terület. Ezen a részen kötöttek ki a felvidéki tutajok. Rakományukat és a tutajgerendáit beépítették a fejlődő főváros házaiba, szlovák személyzetük zömmel itt maradt. Sokan az építőiparban helyezkedtek el – ekkor mondták a pestiek egy

A DUNAPARK KÁVÉHÁZ ÉPÜLETE

ház bontásakor: „Elvitték a tótok...”. Akik nem mentek messzire, Angyalföldön kerestek olcsó lakást, a Dagály környéki Lepsi elnevezés utal erre. Híres volt parkettáiról a Pozsonyi úton a Neuschloss-család Padolatgyára. Ők építették a Józsefvárosi pályaudvart, Vajdahunyadvárát és még sok hazai és külföldi komplexumot, még az első világháború erődítményeit Przemyslben. Felfelé haladva az utcán a Palatinus házak következnek. Nevüket annak köszönhetik, hogy a nádor (latinul palatinus) telke volt a terület – ahogy az egész Margitsziget is egykor. Vidor Emil építette a tornyos házakat, amelyekben központi porszívó, a pincében benzinkút szolgált a lakók kényelmét. Meleg vizet a környező utcák házai számára is a margitszigeti termálfürdőből vezettek át a 60-as évekig.

Tisztelegtünk Radnóti Miklós utolsó lakóhelye előtt, az emléktáblán kívül nemrég botlatókö is emlékeztet a költőre. E házban lakott Kovács Margit, a kerámia szobrok alkotója. Az utca nagyon élénk, sok üzlet, kávézó és étterem teszi érdekessé ide eljönni. Szomorú emlék, hogy itt volt az un. „nemzetközi” vagy „kis” gettó, ahol mintegy 15.000 „testvérünk” várta a rémuralom végét, rettegve a közeli Dunaparttól, az éjszakai kivégzésektől. Anne Stein a rakparton állított emléket modern alkotásával az áldozatoknak!

Megkísértem összefoglalni sétánkat, de persze sokkal több hangzott el, pedig a két és fél óra olyan kevésnek tűnt!

Tavasszal Újlipótváros északi részét nézzük meg, reméljük ismét találkozunk!

dr. Róbert Péter,
az OR-ZSE docense

IZRAEL '70

A megalakulástól a holdra szállásig

Az elmúlt évben ünnepeltük a modern Izrael megalakulásának 70. évfordulóját. Méltón visszatekinteni erre a roppant teljesítményeket nyújtó időszakra nem könnyű. Alább néhány gondolat, kiemelve az ezernyi fontosból:

AZ ÁLLAM MEGALAKULÁSA, LEGFONTOSABB INTÉZMÉNYEINEK A LÉTREHOZÁSA

1948. május 14-én, néhány órával a Brit Mandátum megszűnése előtt David Ben-Gurion, Izrael első miniszterelnöke Tel Avivban kikiáltja Izrael Államot. Mindössze 11 perc telik el, és az Amerikai Egyesült Államok a világ országai közül elsőként de facto elismeri Izraelt. Másnap Egyiptom, Irak, Jordánia és Szíria megtámadja az új államot – a Függetlenségi Háború 13 hónapig tart. Izrael ez idő alatt azonban tovább folytatja az államrend kialakítását: létrejön a Legfelsőbb Bíróság, az Izraeli font a Palesztinai font helyére lép, az izraeli zászló az állam hivatalos zászlaja lesz. Még ugyanebben az évben megalakul az El Al, Izrael nemzeti légitársasága, első útján Haim Weizmann elnököt hozza haza genfi diplomáciai tárgyalásáról.

AZ ORSZÁG BENÉPESÍTÉSE

Az országépítéshez, annak védelméhez és ahhoz, hogy a holokausztban megmenekültek biztonságot nyújtó hazára találjanak, az 1948-ban 806 ezres lakosság mellett további millióknak kellett otthont biztosítani. Ennek első jele volt az 1949-es Varázsszőnyeg művelet, amelynek során 380 titkos repülőúton 49 ezer jemeni zsidó települt Izraelbe. Az 1950-es Visszatérés törvénye aztán megalapozta a nagyobb léptékű bevándorlást, elsősorban az arab és iszlám országokból, Kelet- és Közép-Európából, majd a Szovjetunióból. A bevándorlókhoz később az amerikai kontinens egésze is csatlakozott. Az, hogy a nagyon különböző kulturális, szociális és nyelvi háttérrel érkezőkből történelmi léptékekkel mérve szinte egyetlen perc alatt összeformált a modern Izrael népe, a világon példa nélküli, és az ország talán mindaddig túlszárnyalhatatlan teljesítménye.

EGY MODERN GAZDASÁG LÉTREJÖTTE

A még az államalapítás előtti időkben létrejött, szocialistikus elveket valló kibucok és mosávok mellett a kis-, közép- és nagyipar is rohamos fejlődésnek indult. Az egész országon átívelő korszerű út- és vasúthálózat jött létre. A városi közlekedés modernizálódott, legújabb látványossága Jeruzsálemnek is az új villamos. Komoly mérnöki telje-

sítmény áll a Tel Avivot Jeruzsálemmel összekötő, megnyitás előtt álló szupervasút mögött, új repülőterek fogadják a már fapados járatokon is érkező látogatók millióit. Az innováció vált a gazdaság motorjává: csak 2018-ban 6.5 milliárd dollárnyit fektettek be startupokba, 18 olyan izraeli magáncég van, amely startupból nőtte ki magát és piaci értéke eléri, vagy meghaladja az egy milliárd dollárt (köztük a legnagyobb a 20 milliárd dollárt).

VÉDELMI ERŐFESZÍTÉSEK

Izrael megalakulása óta küzd fennmaradásáért. Az állam nemzetközi elismeréséhez vezető utat nem kis mértékben Izrael lenyűgöző gazdasági eredményei követték. Míg az Egyiptommal kötött béke kezdetben elsősorban politikai jelentőségű volt (közös küzdelem a terrorizmussal szemben), az újonnan felfedezett gázkincs a gazdasági együttműködést is előtérbe helyezi – hasonlóan Jordániához; ez utóbbival a biztonsági kérdésekben megmutatkozó együttműködés mellett a vízgazdálkodásban is várható a kölcsönös érdekeken alapuló együttműködés. A védelem biztosításához azonban védelmi eszközökre is szükség van: Izrael több szárazföldi és légi hadieszköz kidolgozásában is világszerte kiemelkedő eredményeket ért el, és önmaga védelmén túl számos (megnevezhető és meg nem nevezhető) ország védelmi képességei fejlesztéséhez is hozzájárul. Speciális felderítő műholdjai és a mesterséges intelligenciát is széles körben alkalmazó eszközei mellett Izrael a cyber-technikában is nagyhatalommá vált.

KULTÚRA

Izrael otthona egy speciális, az országra jellemző kultúrának: úgy tud nemzetközi lenni, hogy közben nemzeti karaktere sem vesz el. Otthona a világhírű Izraeli Filharmónikusoknak, a Habima színháznak, filmjei számos nemzet-

közi fesztiválon (legutóbb a Berlinálén) szerepelnek sikerrel – hirdelve egy új ország sokféleségét és sokszínűségét. Az izraeli dalnak az Eurovíziós Fesztiválon aratott többszöri győzelme után 2019-ben újra otthont ad a döntőnek, ami által az ország egy roppant értékes ablaka tárul ki ismét.

OKTATÁS, TUDOMÁNY

Az országépítés nemes lendületét és az építők töretlen akaratát jelzi, hogy 30 évvel az államalapítás előtt már két egyeteme volt: a haifai Technion (1912) és a jeruzsálemi Héber Egyetem (1918). A később alapítottakkal együtt jó részük előkelő helyeket foglal el a nemzetközi rangsorokban. Az egyetemek hallgatóit hazai Nobel-díjasok is oktatják: a politikai teljesítményükért Nobel Béke-Díjat kapott Menachem Begin, Shimon Peresz és Yitzhak Rabin mellett további kilencen kapták e legmagasabb elismerést. A legfrissebb eredmény, ami rámutat a nemzetközileg is kiemelkedő tudomány, ipar és gazdaság szimbiózisára: a Spacell, egy három főből alakult magáncég holdjárója már a Hold felé tart, ezzel hirdelve az egyéni innováció, akarat,

elszántság és messzire látó gazdasági gondolkodás együttesének a fontosságát.

*Prof. dr. Hunyadi László
Izrael Állam tiszteletbeli konzulja*

IZRAEL '70

PETACH TIKVA – פֶּתַח תִּקְוָה (A REMÉNYSÉG KAPUJA)

A mai Petach Tikva városát 1878-ban alapították a Yarkon folyó forrásainál lévő mocsaras földeken az ország közép-ső részén, Tel-Avivtól 10 kilométerrel keletre.

A kis település volt az első moshav az országban (Em HaMoshavot). Az első telepesek a mocsarak lecsapolásával és mezőgazdasággal foglalkoztak.

Alapítói és vezetői jeruzsálemi ultraortodox Haredimok magyarországi származásúak voltak, többek között Yehoshua Stampfer, Moshe Shmuel Raab, Elazar és Yehuda Rab, Yoel Moshe Salomon, Akiva Yoszeif Shlezinger, Zerach Barnett, és David Gutmann.

Petach Tikva neve szimbolikus, TANACH-ból, Hóseás 2/17.-ből ered „veét-emek achor le-PetachTikva” – „a pusztá mélyéről a reménység kapujához jutottunk”.

Az első években a maláriától és az arab támadásoktól szenvedtek, el is hagyták a települést, a közeli Yehudba mentek, de később, amikor már lecsapolták a mocsarakat, akkor visszatértek.

Az újbóli letelepedés utáni években (1904 – 1914) az olé munkások központjává vált Petach Tikva, és itt alakult meg 2 munkáspárt is, a HAPOEL HATZAIR (a későbbi és mai izraeli munkapárt – MIFLEGET HA'AVODA), és a ma

már nem létező ACHUD HA'AVODA párt. Az I. Világháború éveiben a település lakói sokat szenvedtek a közelben folyó törökök és az angolok közötti harcok miatt. 1921-ben a települést arab pogromok sújtották.

1937-ben Petach Tikvát várossá nyilvánították, első polgármestere Shlomo Stampfer, az egyik alapító fia lett. Évek során több környékbeli kisebb település csatlakozott a városhoz, melynek területe (2014-es adat) 35868 du-nam – 35,868 km², lakóinak száma 224 400 fő.

A városban 3 nagy ipari terület van és 6 kórház működik.

Petach Tikva 300 oktatási intézménynek ad otthont. Ezek óvodák, általános- közép- és szakiskolák, világi és vallási intézmények kezelése alatt állnak. 43 000 körüli az oktatásban résztvevő hallgatók száma, kikkel 2400 pedagógus tanár foglalkozik. 17 nyilvános könyvtár működik, a Központi könyvtár a Városháza épületében található.

A város bejáratánál Edmond Rothschild báró emléké-re egy díszes kaput állítottak, annak okán, hogy a város megalapításához, a földek felvásárlásához jelentős anyagi segítséggel járult hozzá. Emlékmű található az 1921. évi áldozatok és a háborúban elesett katonák (Yad LeBamin) tiszteletére.

Balladát írtak a város alapítóinak emlékére és tiszteletére, mely elmeséli a fiatal Petach Tikva történetét és megemlíti a fentebb említett alapítók nevét is.

YOEL MOSHE SZALOMON

Yoel Moshe Szalomon 1838-ban Jeruzsálemben született egy hagyományos askenáz családban. Apja Mordechay Szalomon, aki az askenáz közösség vezetője volt Jeruzsálemben. Nagymama magyarországi származású volt. Tanulmányait Akiva Jozsef Shlezinger rabbi jesivájában kezdte, később Litvániába utazott és

a vilnai jesivában tanult.

Író, közéleti ember, nyomdatulajdonos és 2 újság, a LE-VANON (az első héber nyelvű újság Erecben) és a YEHUDA VEYERUSHALAIM alapítója volt.

Az elsők közé tartozott, akik törekedtek Jeruzsálem óvárosát elhagyni, és mint úttörők (chalutzim) a város falain kívülre költöztek. 1869-ben 6 társával együtt új lakónegyedet alapítottak Jeruzsálemben Nachalat Shiv'a (7-ek birtoka) néven. 1872-ben termőföldeket próbáltak vásárolni Jerikó közelében, sikertelenül.

1878-ban Petach Tikva alapítóhoz tartozott és oda is költözött. Malária miatt elhagyta a lakóhelyét és Yehud néven új települést alapítottak társaival a közelben. Yehudban 7 évig élt és dolgozott.

Élete utolsó éveit Jeruzsálemben élte, 1912-ben hunyt el és az Olajfák Hegyén temették el.

Yoel Moshe Szalomon emlékére és tiszteletére Petach Tikva központjában emlékmű áll.

ELAZAR RAB

Elazar Rab 1828-ban született Magyarországon. Már gyermekéveiben földműveléssel foglalkozott. Aliára készült és Erec benépesítésére törekedett és tevékenykedett ez ügyben.

1875-ben aliázott és ideiglenesen Jeruzsálemben telepedett le, segített egy egyesületnek, Erec benépesítésében tevékenykedett, majd Petach Tikva alapítóhoz, építőihez csatlakozott és odaköltözött. Később a malária miatt ő is elhagyta családjával együtt a települést, Jeruzsálembe költözött, ahol ipari mezőgazdasággal foglalkozott. 1901-ben hunyt el Jeruzsálemben és ott is lett eltemetve.

Petach Tikva újjáépítése után fiai Moshe és Jehuda viszatértek a településre, apjuk régi lakhelyére.

YEHUDA RAB

Yehuda Rab 1858-ban Magyarországon született.

Yehuda és apja, Elaza Petach Tikva alapítóhoz tartoztak. A fiatal Yehuda az első volt, aki őrizte és védte Petach Tikvát. Beduinok éltek a szomszédságban, legelőket és a megmű-

velt földeket próbálták elrabolni a zsidó településtől. Társaival keményen és kesservesen küzdöttek ellenük.

Mivel nagy vízhiány volt a területen, Yehudára bízta az első kút ásását. Ma ez a kút a város központjában, az Alapítók terén van. A beduinoknak is megengedték a kút használatát, mivel a közeli Yarkon folyó forrásainak vizét állandóan

mérgezték, fertőzték.

Yehuda Rab volt az első, aki Petach Tikva földjeit szántatni kezdte. Először csak kezdetleges ekével, és a helyi soványka ökrökkel. Később David Regner, magyar származású agronómus Magyarországról hozott ekéket és Szíriából vásárolt erősebb ökröket a hatékonyabb termelés érdekében. A termékek nagyon jók voltak. Yehuda Rabnak nagyon sikeres gazdasága volt. Petach Tikva, Rishon Lezion és Nes Ziona fölműveseit oktatta személyesen és írásban.

Sokat tevékenykedett a település fejlesztésében. Közéleti személyiség volt.

Yehuda Rab 1948. május 27-én hunyt el, 12 nappal a Zsidó Állam, Izrael kikiáltása után. Petach Tikvában, a Segula nevű temetőben van a sírhelye. Fia, Menachem Slomo Rab a Mea Searim-i jeshiva főabbija volt (rosh yeshiva). Lánya, Eszter Rab-Green ismert költőnő volt.

Yehuda Rab unokája, Ehud Ben Ezer, ismert író, költő, dramaturg, publicista, szerkesztő és politikus 1936-os születésű.

DAVID MEIR GUTMAN – ÚTTÖRŐ (HALUTZ) ÉS NAGY ADAKOZÓ

David Gutman 1827-ben született Magyarországon, apja Reb Tevje. Chéderben tanult és apjánál kitanulta a kereskedelem alapjait. 1848-ban önkéntesként jelentkezett a Szabadságharc

katonájának. Később megházasodott és Zalaegerszegen telepedett le, ahol kereskedelmi vállalkozásokba kezdett. Nagy megbecsülésben volt része a lakosság körében, bátorságát, nagylelkűségét elismerték, megbecsülték. Nagylelkűen támogatta a rászorulókat és a művészeket, valamint a Tóra tanulmányt végzőket, jeshiva bochereket.

1975-ben felszámolta magyarországi üzleteit, vállalkozásait és gazdag emberként aliázott, és telepedett le Jeruzsálemben. Itt Erec építésére és zsidók betelepítésére alakult egyetben tevékenykedett (Ha'aguda Leisuv Erec Izrael). Elsők között volt, aki Jeruzsálem Ó-város falain kívül kezdett építkezni. David Gutmant megválasztották a Hovevei Zion (Cion Szerelmesei) egyesület jaffai és ereci elnökévé. A Hovevei Zion a cári Oroszországban alakult, Kelet-Európában, leginkább Lengyelországban, a Balti-országokban, Romániában és Magyarországon is működött.

David Guttman, éveken keresztül Petach Tikva vezetőségi elnökeként funkcionált. Pénzéből vásárolták meg Malabesz (Petach Tikva) és Yehud földjeit, és kezdték el első házaik építését. Az ő érdeme is e két település benépesítése. David Gutman volt a legidősebb és a leggazdagabb Petach Tikva összes alapítói közül. Petach Tikva egy gazdasági válság idején tönkrement, Gutman eladta jeruzsálemi üzleteit, és vagyonát feláldozva megmentette a települést az összeomlástól.

Moshe Szmilanszki, az ismert író leírta Gutman életrajzát, Magyarországon eltöltött éveit, és megjegyzi, hogy mint vallásos zsidó, teljes szolgálatot végzett a magyar hadseregben.

Aliázása után Jeruzsálemben és Hebronban vásárolt földeket Schlésinger rabbival együtt. Gutman fedezte Regner agrónomus utazási költségeit Magyarországról Jaffáig. Pénzéből vásárolták meg a Magyarországról importált mezőgazdasági gépeket is.

Fontos megjegyezni, hogy a zsidó földműves telepések megőrizték az ereci mezőgazdasághoz kapcsolódó tórai parancsolatokat.

Gutman életének utolsó éveire elszegényedett, jaffán hunyt el 1894-ben, 67 éves korában és Jeruzsálemben lett eltemetve. Leszármazottja nem volt. Felesége, Lea asszony egész élete során férjét Davidot támogatta. David Gutman

nevét Petach Tikva központjában utca viseli és egy emlékmű is áll tiszteletére.

Eliezer Slomovits

IZRAEL '70

Családi történetek

ÖT LÖVÉS A TÖRTÉNELEMRE (RÉSZLET)

Legkorábbi emlékeim a negyvenes esztendő elejéről valók, Tótkomlósról. Ahol ez a szó – Izrael – kizárólag tórai kifejezés volt, további kegyes főnév az imakönyvből. De semmiképpen nem formált megteremtendő államot politikai intézményrendszerrel, világi törvényekkel, kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal. S még csak országot sem jelentett, határokkal, fővárossal, idegenforgalmi propagandával és Agnon-díjjal.

Szülőfaluam mintegy kétszáz ortodox zsidóját nem érintette meg Herzl Tivadar álma, a chászid kivándorlási láz pedig elkerülte őket. Palesztina – az más! A különböző gyűjtési akciók közül a Keren Kájemesz volt a legismertebb; kék színű perselye a Jordánnal, a Kinerettel, a Holt- és Földközi-tenger rajzolatával, a mi konyhánkban is.

Megrendítő jelenet tűnik fel előttem. Kis közösségünkben meghalt valaki. A szombati Tóra-olvasáskor úgy emlékeztek meg róla, hogy kézzel kézzel járt a másnapi temetés fontos kelléke, egy kis vászonzacskó, benne márknyi föld, amely Erecből, pontosabban Erec Jisráelből

érkezett. Hogy halottunk feje alatt hirdesse: amíg eljön értünk az isteni jussunkhoz visszavezető Messiás, addig se nélkülözze az ősi haza kicsinyke darabját.

A zacskó tartalma agyag volt, darabos, vacak föld, inkább márgás közúzalék. Szégyenem, lebecsülésem oka: szülőfalumban a zsíros feketeföld Magyarország leges legjobb búzáját termette. De amit akkor még nem tudtam: a földhöz hit és odaadás is kell. Ami már majdnem annyi, mint a megváltás.

A hosszú vonatszerelvény 1944. november elején érkezett velünk Bergen Belsenbe. Tavasz óta megjártuk már a magyar gettókat és az ausztriai lágereket, hogy aztán itt, a Hannover közeli szász erdők szörnyű mélyén várjuk ismeretlen sorsunkat. A magyarok a két óriási (a XI-es és a XII-es) barakkban jó néhány lengyel családdal kerültek össze, s mintegy félszáznyi holland deportálttal. Hogy melyik csoportban élt és lobogott a cionizmus lángja, nem tudom. Amit emlékezetem megőrzött, az néhány vesszor. Inkább egy-két taktus, valamely indulókból.

A szavakat nem értettem, de a bennük testet öltő szabadság, s a remény a másféle életre megérintett. Hadd mondjam el gyorsan: ott Bergenben az esetleges túlélés utáni időkre szóba jöhető élettér meglehetősen ködös volt. Hogy Magyarországra visszamehetünk-e, az éppoly képtelennek tűnt föl, mint az, hogy Németországban maradjunk. Persze, Palesztina neve előjött, de realitásnak inkább Madagaszkár tetszett. Az óriási sziget. Ahol a tengertől határoltan, elkülönítetten ugyan, de megmaradhattunk. Az nem tűnt föl nekem, hogy romantikus helyszín rajzolódott ki Madagaszkáron, de énekelni a zsidók csak és kizárólagosan Erec Jiszróélról énekeltek...

Mire 1945 nyarán hazaérkeztünk, Izrael – ha nem is államként, országgént, de zsidó hazaként – már létezett. Terezínből elindult szerelvényünk néhány órán át a Ferenc hídnál várt a továbbhaladás jelére, s a veszteglő vagonokat lelkes cionista agitátorok lepték el. Rövid látogatásuk valóságos nyelvtanfolyammal ért fel: alija, kibuc, Szochnut, Dror Habonim, Somér Hácáir, pluga – azt hiszem, ezek voltak az első, a legelső szavak. Aztán később az orosházi zsinagógában, ahová Bárci-Kohn Simi kántor rokonom jóvoltából valósággal beköltöztek az agitátorok, és a révükön sokan útra is keltek. Akadtak persze, vonat- és hajóváltók – ők a végén Amerikában, Ausztráliában kötöttek ki, de ez nem érdekes. Életünk döntő mozzanata Izrael lett.

Akiket a kor másik nagy eszméje, a proletár internacionalizmus ejtett rabul, azok kezdetben együtt menetelhettek a cionistákkal. O, boldog hónapok! Hiszen a függetlenségi háború a brit imperializmus ellen folyt, ez pedig igencsak tetszett Józsi bácsinak, a Szovjetunióknak. Olyannyira, hogy Moszkvában szemet hunytak az úgymond illegális kivándorlás fölött, alighanem fegyvereket is exportáltak, s amikor eljött az ENSZ-ben a szavazás órája, jószerével elsőként adták voksukat az önálló Izraelre.

Aztán... Aztán minden a visszájára fordult. És pocsékul alakult a történelem. De ez már egy másik fejezet. A zsidó emberek szívébe mindenesetre végérvényesen beköltözött Izrael, immáron az állam is, az ország is.

Ez az újabban divatos kifejezés: „kettős” identitás” a kilencvenes évek elejéig nem igen volt használatos. Az életérzés azonban létezett, s még akkor is megvolt, sőt erősödött, amikor reménye sem látszott annak, hogy egyszer hangosan és nyíltan kifejezésre juthat.

Pali testvérem 1957 januárjában lépett le Haifán a hajóról. Rövid téblábolás után eljutott az Új Kelet című napilaphoz, ahol sok éven át dolgozott. Mondhatnám, nagy korszak krónikása lett. Miközben a világ Izrael körül megbolondult. Másfél évtizedig nem is találkozhattunk. Aztán éveken át csak Romániában. S amikor már beutazhatott Magyarországra, levelezéseinkben akkor is erősen megszürtük a mondatokat.

Egy ízben azt írta Kecskeméten élő idős, özvegy édesanyánknak, aki rettenetesen vágyódott elsőszülött fia után, hogy csak azért vállalta el egy kulturális rovat vezetését az immár Izraeli Rádió magyar adásában, hogy pusztán a hangjával, a hangja színével is elmondhassa gyermeki szeretetét a mamának.

Anyánk ettől az időtől estéről estére ott ült a készülék előtt, és rossz kis ujjával csavargatta a gombokat. Akkor még nem léteztek digitális készülékek, következésképp a hullámsáv örökösén elmozdult, és csak a szörnyűséges égi zajok hallatszottak a hangszóróból. Mígnem vettem egy „külön” rádiót. Akár a sors tréfájának is tekinthetjük, hogy a szovjet gyártmányú készülék sávválasztóját pontosan beállítottam a 33,33-as hullámhossz pontjára – ezt a vonalat körömlakkal külön meg is jelöltem, és így háromnegyed hétkor anyánknak csak kattintania kellett az egyik gombbal, és máris szólt a Kol Jiszráel.

Édesanyánk azóta már az igazi éteri világban idézi föl fiai valaha volt hangját, a régi rádió viszont ott áll pesti konyhánkban, lényegében pontosan a Keren Kájemesz persely helyén, és tanúsítja egyfelől, hogy az igazán fontos dolgok mindenkor fölcserélhetők, másfelől annak a bizonyos kettős kötődésnek a meglétét is, amelynek létjogosultságát az élet szolgáltatja.

Benedek István Gábor

IZRAEL '70

Schnapp Lea, akit csak szeretni lehet

Az Új Kelet Izraelben a magyar Holokausztt túlélőinek volt a lapja, akik a trauma előtti boldog békeidőkhöz csöppenhetek vissza a lap olvasása közben. Természetesen volt benne szó politikáról, az aktuális Izraelről és világról, a Holokausztról is, de azon a nyelven olvashattak, ami az anyanyelvük volt a borzalmak előtt. A Holokausztt előtt még úgy tűnt, hogy a magyarországi zsidóság sikeresen olvadhat be a befoga-

dó magyar nemzetbe. Sajnos ez a remény illúzió volt, de ekkor még hitték és bíztak, hogy ez lehetséges. Egy olyan emberről szeretnék megemlékezni, aki fémjelezte ezt a lapot. És most nem a nemzetközileg is elismert és híres Új Kelet-közel nagy neveket említeném. Egy humánus, szeretetteljes, őszinte, nagyszívú csodálatos asszonyról szólnék, aki mélyen vallásos volt és Izraelt feltétel nélkül hazájának

tekintette. Schnapp Leáról van szó, akivel volt szerencsém találkozni a nyolcvanas években Haifán, az ott élő rokoni keresztl. Még alijázásom előtt beszélgettem vele, amikor először látogattam Izraelbe 18 évesen. Meglepett az a szeretet és nyitott szív, ami sugárzott belőle. Rögtön azon volt, hogy alijázzak és finoman kezdett rábeszél, ahogy azt nagyon sok izraeli tette és teszi. Nem propaganda-szöveggel rohant le, hanem őszinte hittel, hogy Izrael minden zsidó otthona, a szó legnemesebb értelmében. Én akkor a 81 éves nagymamámmal voltam Izraelben, aki a 40-50 éve nem látott, a Holokauszt után Izraelbe vagy még Palesztinába vándorolt rokonait látogatta meg. Szerencsére engem is elvitt és ez az út életem egyik legmeghatározóbb, legmegrendítőbb élménye volt. Nagymamámmal Schwartz Gizellával és velem sokat beszélgetett és meg is jelentett rólunk egy írást egyik könyvében, „Egy nagymama, aki orosz katonatiszt volt.” címmel. Ez nagy megtiszteltetés volt a számunkra. Leával való találkozásom is befolyásolt, hogy később én is alijáztam.

Leát 16 évesen Kiskunfélegyházáról az auschwitz gyerekek-blokkba deportálták. Ekkor szakították el szüleitől és testvéreitől, akiket meggyilkoltak. Fiatalasszonyként férjével és kisgyermekével érkezett Izraelbe egy rozoga hajón a Holokauszt után, 1949-ben. Írásaiban utal az országépítés szenvedéseire és a nélkülözésre, ami a Holokauszt borzalmához képest eltölpülnek, lassan megszépülnek. Tele reménnyel érkezett Izraelbe, ez mindig megmaradt benne. Találkozásunkkor egy energikus, életvidám embert ismertem meg, aki szereti a hazáját és pozitívan gondolkodik,

habár tisztában van a sok izraeli társadalmi problémával. Írásaiban mindig reménykeltő, felvillant érdekes életeket, történeteket, kulturális, vallási eseményeket, a haifai mindennapokat, jeruzsálemi életképeket. Életrajzi utalások, kis szöszszenetek és finom ecsetvonások jellemzik műveit. Az ecsetvonások nem véletlen szófordulat, hiszen maga is festő és iparművész is, több kiállítása volt Izraelben. A magyar Jisuv művészeti, kulturális életének meghatározó szereplője volt, mint előadóművész is. Jellemző egyik írása az „Én is voltam új olá”, ebben így ír: „Én bevallom bántottak a vátikok. (a már régebben ott élő, de nem Izraelben születet lakosok. a szerk) Második éve voltam az országban, amikor harmadik bábimot vártam. Egy nagyon rendes asszony, nem nekem címezve, de a fülem hallatára megjegyezte: Jön a tömérdek olé, nekünk nincs elég kenyérünk meg munkánk (...) Bevallom a túske a mai napig bennem maradt (...) Amikor megszületett a kislányom, ugyanez az asszony bekopogtatott egyszobás lakásomba. Egy kis blúzocskát hozott, aminek szívből örültem. Azóta sok-sok ruhadarabot láttam, de ezt a kis blúzocskát nem felejttem el. Én nem tudtam volna akkor megvenni.” A történetet a remény, a szeretet, a megbocsájtás jellemezi, mint Leát és azt a generációt, ami sajnos eltűnt már. Sokat tanulhattunk tőlük. Szerencsés vagyok, hogy ismertem őt. Biztos vagyok benne, hogy az Új Kelet új évfolyamjai ezt a szemléletet viszik tovább.

dr. Habermann Zoltán
az OR-ZSE tanszékvezető docense

PORTRÉ

A gabe

Szomszédok vagyunk immár közel 20 éve a Csákyban. S mindketten Várnai családnévre hallgatunk. Ez nem érdem, de néha nevünk hallatán mindketten felkapjuk a fejünket.

No persze, ez nem fordul elő a tórai felhívásoknál: ő Gabriel, e sorok írója pedig Eliézer. A tévedés lehetősége azért sem egyszerű, mert a különbség több, mint harminc esztendő.

Gábor még nem töltötte be a negyedik ik-szet. Fiatalember. Ez nem gyakori a zsinagógákban. Sajnos a Csákyban sem.

Az is érdekességnek számít, hogy Gábor nem a mai Magyarország területén született, hanem Révkó-máromban, azaz Komáromnak azon a részén, amely a Duna túlsópartján található, s Szlovákiához tartozik.

Az első fecske, aki a családjából Budapestre került, nővére, Zsuzsi volt. Őt a Wesselényi utcai amerikai alapítványi iskola híre vonzotta hozzánk, s az iskolán kívül a nagyvárosi élet lehetősége. Gábort testvérenek jó tapasztalatai invitálták Pestre, no meg a haveri kapcsolatok, amelyeket a méltán híres szarvasi táborban alapoztak meg. Így került a Scheiber Sándor iskola elődjébe, az Anna Frank Gimnáziumba. Oda, ahol a mai (budapesti és vidéki) zsidóság jelentős része végezte tanulmányait.

E sorok szerzője is saját tapasztalatából tudja, hogy egy tantárgyat, egy iskolát mindig azért szeretünk, azért emlékezünk rá évtizedek múltán is, mert egy tanár, saját személyén keresztül megszeretteti velünk. Ez a

méltán neves személy Gábor életében Kohn Gábor tanár úr, az iskola igazgatója volt. S mert Kohn igazgató úr a Hegedűs Gyula utcai zsinagógába járt davenolni, természetes, hogy Gábort is magával hozta. Így és itt ismerkedett meg a „kis” Várnai Lówy Tamás főrabbi úrral, aki életének másik meghatározó személyisége volt. A kép persze úgy teljes, ha leírjuk, hogy Lówy Tamás akkoriban az Anna Frank Gimnázium val-lási igazgatója volt, tehát egy valódi „perszónálunióról” van szó. Gábor vallási életében a harmadik meghatározó sze-mély Klein Ervin főkántor.

Amíg a főrabbinak Gábor a vallási élet szabályainak el-mélyítését, a méltán híres főkántornak a zsidó dallamvilág megismerését, elmélyítését köszönheti.

Így vált ifjú barátunk a zsinagóga aktív tagjává, hiszen Klein Ervin felismerte benne a muzikalitást, s beszervezte a kórus tagjává (akkoriban sableszok és nagyobb ünnepekkor a zsinagógában egy igazi, többszólamú kórus színesítette az I-tentiszteleteket).

Gábor tanulmányait a Rabbiképző Főiskolán (ma Országos Rabbiképző és Zsidó Egyetem) folytatta, ahol a nagy rabbi-elődök közül még hallgathatta dr. Domán

István és dr. Schweitzer József előadásait. Végül párhuzamosan két diplomát szerzett: a judaisztika és liturgia szakon. S persze nemcsak a tárgyi tudás megszerzése fejlesztette zsidósággal kapcsolatos ismereteit, hanem egyéniségének kovácsolásában jelentős szerepet játszott az a „fiatalság” is, akikkel együtt élte mindennapjait. Annál is inkább érvényesült ez utóbbi hatás, mert Gábor mind gimnáziumi, mind főiskolai évei alatt kollégista volt.

Dr. Schöner Alfréd, az egyetem rektor-emeritusáról Gábor így vélekedik: „Elmondható, hogy akkoriban, a 2000-es évek idején nőtt meg jelentősen a Rabbiképző presztízse, és élte aranykorát Schöner főrabbi úr vezetése alatt. A főrabbi úrnak különös érzéke volt ahhoz, hogy a fiatal, érdeklődő zsidó ifjakat, és idősebbeket is odacsábítsa a főiskolára

és felkeltse bennük a tudásvágyat. A diákok többségének, akik elkezdtek egy-egy szakot, diploma is került a kezébe, viszonylag alacsony volt a lemorzsolódók aránya”.

A főiskola elvégzése után Gábor első munkahelye a Benjámín óvoda volt, ahol éveket töltött, s ez alatt óvodapedagógus lett. Majd a Wesselényi utcai iskola óvodájában dolgozott, ahol megismerhette Piri nénit (Fischer Miklósné), akitől rengeteget tanult, többek között gyermekverseket, dalokat.

Valódi irányváltásnak tekinthető, hogy a pedagógusi munkát felcserélte a Laky konyha kórsági felügyelői munkakörével, amelyet ma is betölt. Ez minden napi hajnali kelést jelent számára, hiszen a budapesti vallási intézményeket innen látják el kóser reggelivel, ebéddel.

Persze Gábor nem hagyott fel a pedagógusi pályájával: csupán mások gyermekei helyett a sajátján gyakorolja ilyen készségét és megszerzett tudását. Egy okos, cserfes, ma öt-éves kislánnyal ajándékozta meg a sors (és a Benjámín óvodában eltöltött évek alatt megismert, jelenleg a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen dolgozó, a környezetvédelem területén több diplomát szerzett feleségével). Ez a két hölgy teszi minden napjait derűssé, akikért megéri hajnalban kelni. Meg persze azért a sok zsidó emberért, akik iskolákban, kórházban, irodákban a Laky konyha kosztját eszik.

Mondanunk sem kell, hogy Gábor és családja is követi a zsidótörvények egyik alapját: a kórságot. Ez az ő korában ritkaság számba megy.

Ő nálunk a gabe – azaz héberül templomgondnok, egyházi, aki a zsinagóga anyagi ügyeiről gondoskodik, és felhívja a híveket, hogy a Tóra elé járuljanak.

Ez utóbbit is rendkívül lelkiismeretesen végzi szombatn-ként és az ünnepeken. Fiatal kora ellenére köztiszteltben áll. Vagy talán éppen azért.

Várnai György

SZÜLETÉSNAP

dr. Schöner Alfréd főrabbi 70 éves

Várnai György nyitotta meg az ünnepséget, magyarul és héberül köszöntötte a főrabbit, annak családját, a MAZSIHISZ és a BZSH jelen lévő vezetőit, a tanítványokat, a barátokat, így a megjelent több mint 250 vendéget.

Azután a rendezvény szóvivője, a hivatásos, kitűnő újság-író, Spánn Gábor felolvasta Heisler Andrásnak, a MAZSIHISZ elnökének a levelét, aki hivatali elfoglaltsága miatt maradt távol az ünnepségtől. Az elnök Szegedről, Schöner Alfréd munkásságának egy fontos állomásáról, levélben üdvözölte a főrabbit. Schöner Alfréd, aki messziről jött és sokáig ért el, s

még ma is úton van, hiszen csak 70 éves. A hagyományos ortodoxia világának közvetlen szemtanúja. Egy elsüllyedt világ szemtanúja, aki a neológia világának fellegvárába érkezett. A magától értődő hagyomány világából, a tudomány világába. Schöner Alfréd sokat tett az akkorra már elöregedett közös-ség megfiatalításáért. Az elnök végül köszöntötte a rabbit, a rektort, a tanárt, a barátot.

Spánn Gábor ezután bejelentette a Schöner dr. által nagy-ra becsült, az Ádám Emil alapította Goldmárk kórust, amely Ádám Mária vezényletével 15 perces műsort adott az ün-

AZ ÜNNEPELT VÁLASZOL A KÖSZÖNTÉSEKRE

nepelt tiszteletére. A műsorban szólót énekelt Fekete László főkántor.

A zenei prezentációt követően dr. Kunos Péter a MAZSIHISZ világi vezetése és valamennyi munkatársa nevében köszöntötte dr. Schöner Alfrédot, s képletesen fejet hajtott eddigi munkálkodása előtt. Kiemelte, hogy Schöner Alfréd munkásságának köszönhető, hogy a Rabbiképző európai hírű oktatási intézménnyé vált Európában. dr. Kunos Péter a mai napig ható fontos közéleti cselekedetként értékelte az akkor parlamenti képviselő- főrabbi felszólalását a magyar parlamentben, amely során sürgette Magyarország kapcsolatfelvételét Izraellel.

Az ünnepség következő felszólalója Ács Tamás a Budapesti Zsidó Hitközség elnöke volt, aki a rektor – emeritus tudományos tevékenységéről szólva a több mint 500 publikációt emelte ki.

Ezután a barátok nevében dr. Feldmajer Péter beszélt. Saját magunkról, azaz a magyar zsidóságról szólva, a főrabbi tevékenységét méltatva képletesen elmondta, hogy a szabó mindig hozott anyagból dolgozik. Így nemcsak Schöner dr. tevékenységének következménye, hogy a neológia olyan, amilyen. A főrabbi mindent megtett, bármilyen családi esemény volt: jött, amikor kértük, mentünk, amikor mehettünk hozzá. Akár gyermekünk született, akár gyermekünk esküdött, mindig ott volt velünk. Még akkor is, ha nagyon messziről kellett jönnie.

A pályatársak nevében Kardos Péter főrabbi szólt. Kiemelte, hogy Schöner dr. szervezte meg a legnagyobb Talmud Tórát a Frankelban. A rabbikar doyenje saját példájából kiindulva felvetette, hogy ha elmondaná, hogy mi vár az ünnepeltre 70 és 80 között, az ünnepontás lenne, ezért attól most eltekint. Felelevenítette ugyanakkor, hogy emlékszik Schöner dr. 60. születésnapjára ünnepségére, amelyet az OR-ZSE-n tartottak.

Ott, ahol – saját véleménye szerint, utalva az egyetemen történt radikális fiatalításra, – Majse Rabénu legfeljebb óraadó tanár lehetne. Ott, az akkori doyen Domán István mondott köszöntőt. Kardos nem babonás. . .

A Rabbitestület képviselőjében dr. Róna Tamás főrabbi szólt az ünnepeltnek. Beszédét azzal kezdte, hogy a magyarországi neológia ünnepel: ünnepi tudós rabbiját, több ezer év hagyományának folytatóját. Dicsérte a rektort, aki nagyszerű egyetemet épített, diákok ezreit csiszolta, formálta. Ünnepi felszólalásának végén kérte a Teremtő áldását az ünnepeltre.

A hivatalos felszólalások sorát a vendéglátó körzet elnöke, Müncz László zárta. Az elnök 1962. óta ismeri az ünnepeltet, így barátként szólt hozzá, hiszen együtt jártak középiskolába, a BIH gimnáziumába. Egyidőben lettek a körzet vezetői, 2013-ban. Schöner dr. tulajdonságai közül kiemelte: bár nem engedékeny, de megértő az emberekkel szemben. Ezután kiemelte, hogy az ünnepelt által elért sikerek csak a rebecen, Julika hatásos támogatásával voltak elérhetőek.

A körzet elnöke után, programon kívül szót kért a Szeretkórház főigazgatója dr. Deutsch Zsuzsa, aki a nagybátyjára, a közelmúltban elhunyt Deutsch Dezsőre emlékezett. A 99 éves Dezső bácsira, aki baráti viszonyt ápolt az ünnepelt főrabbiával.

A méltatások után Müncz László a körzet elnöke és Spánn Gábor valamint dr. Várnai György a körzet alapítványának elnöke, a kötet szerkesztői, egy az erre az alkalomra összeállított könyvet valamint egy antwerpeni utazásra jogosító emléklapot adtak át a körzet ajándékként a körzet vallási vezetőjének.

dr. Schöner Alfréd meghatottan mondott köszönetet az üdvözlésekért, az ajándékokért. Kiss József költőt idézte: 7-szer tíz az emberi élet, felét elalszod, felét elhenyéled. A főrabbi nem tudja, hogy így tett-e eddigi életében. Nagy örömeinek

DR. SCHÖNER ALFRÉD „SZOLGÁLATI HELYE”, A NAGYZSINAGÓGA

adott hangot azzal az I-teni ajándékkal kapcsolatban, hogy a teljes magyarországi és izraeli családja jelen lehet ezen az ünnepi eseményen. Mióta kimentek Izraelbe, Először fordul elő az életében, hogy családja egészével ünnepelhet.

Shabat estéjén kiddusokat adunk, s ebben a közösségben holdszentelés is van. Schöner főrabbi 1969-ben ebben a zsinagógában imádkozott. Ott hallotta Benosovszky Imre főrabbitól: türelem és jövő. Ez a magyarországi zsidóság jövőjének záloga. És tolerancia: meg kell hallani a másik ember szavát.

Együttal ünnepélyesen mindenkitől bocsánatot kért, akit akaratlanul megbántott.

Hálás a sorsnak, hogy ez a közösség befogadta, s annyi energiát fektetett be a közösség további építése céljából.

Végül egy prófétai idézet alapján kijelentette: az emberi élet 70 év, s ha egy kis szerencséd van, megérheted a 80-at.

Az egykori Madách Kamara színház előadására utalva: Jövőre veled ugyanitt – ő: 5 év múlva veletek ugyanitt.

Scheiber Sándor által felruházott joggal megáldotta a jelenlévő ünneplő közösséget az ősi áldással.

A FŐRABBI „MAGYAR ÉS IZRAELI”CSALÁDJA

Ezután következett egy igazi meglepetés: Klein Judit – Szól a kakas már című dala. Schöner főrabbi egyik, ha nem a legnagyobb kedvenc muzsikája. Klein Judit mint mindig, igazi beleérzéssel, átadva magát az ünnepi hangulatnak recitálta.

Szimha tov – mazl tov Schöner Alfréd. Az emberi élet legvégső határáig. Mindannyiunk javára.

KÖRZETI ESEMÉNYEK – HÍREK

Benedek István Gábor író 2018. decemberében a MAZSIKE életmű díját vette át a 30 éves kulturális szervezet jubileumi, fennállásának 30. évfordulóját ünneplő szervezet gálaestjén. Gratulálunk. Jó egészséget és sok- sok sikeres könyvet kívánunk a tolladból.

Hunyadi László professzor, a Debreceni Egyetem magyar nyelvi tanszékének korábbi vezetője, 70. születésnapja alkalmából professzor emeritus címet kapott. További sikeres munkát és jó egészséget kívánunk Professzor úr. Gratulálunk!

2018. augusztus 18-án Drót Róbert és felesége Bíró Mária 50. házassági évfordulójukat ünnepelték imaházunkban. Fél évszázada dr. Benosovsky Imre főrabbi adta össze az ifjú párt zsinagógánkban. Az ifjú pár Újlipótvárosban lakott abban az időben. A Bíró család szép számmal képviseltette magát az ünnepségen, köztük Bíró Tamás az OR-ZSE rektorhelyettese is.

2018. december 8 -án szombaton könyvbemutatóra került sor a zsinagóga dísztermében. A „Weisz és a többiek – Magyarok az olasz fociban, 1920–1963 c. könyvet az egyik szerző Dénes Tamás sportújságíró, futballtörténész és a kiadó vállalat szerkesztője, Sisák Gábor mutatta be az érdeklődőknek. A beszélgetés moderátora dr. Sólyom Gábor volt.

Örömmel tájékoztatjuk olvasóinkat arról, hogy a NAV a 2017. évi adóbevallások alapján Alapítványunk részére visszautalt 104.423 forintot az un. 1%-os felajánlásokból. (az előző évben ez az összeg 250.000 Ft volt). Kérjük Önöket, hogy a 2018. évi adójuk 1%-át lehetőség szerint a 100 éves Hegedüs Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány részére ajánlják fel.

Zsinagógánkban 2018. őszétől kezdve minden délután, az imádkozás előtt (nyáron) illetve után (téli időszakban) felnőttoktatást tartunk. Ez eddigi tanítók (Somlai Tamás (Rav Paskesz) rabbi úr, Dan Daniel rabbi úr, Darvas István főrabbi úr, dr. Schöner Alfréd főrabbi úr és Davidovics László rabbi helyettes úr mellett, dr. Oláh János úr, az OR-ZSE korábbi rektorhelyettese és Radnóti Zoltán főrabbi úr, a Rabbiság igazgatója is közreműködött a zsidó vallástudományok tanításában.

2018. december 15-én a David ben Bencion és családja kidust és ebédet adott a zsinagógai közösség részére abból az alkalmából, hogy Gabriel Daniel, David ben Bencion és Maltov Ilana bat Jichok nagyobbik fia betöltötte 13. életévét. Vajigash szombatján ez alkalommal az ifjút felhívták a Tórához, ahol a bráchák elmondása és a hetiszakasz felolvasása után dr. Schöner Alfréd köszöntötte az ünnepeletet.

2018-as év kiemelkedő eseménye volt a zsinagóga belő és külső renoválása, megújulása. Az Önkormányzat és a BZSH együttes támogatásával az zsinagóga homlokzata valamint a bejárati portálok az eredeti állapotnak megfelelően kerültek helyreállításra. A kile tagjainak adományából az imaterem kifestése is megtörtént. A zsinagógában a beázások hibaforrását sikerült megszüntetni és a beázások okozta károk is kijavításra kerültek. A kor követelményeinek megfelelően az elektromos világítást korszerűsítettük, a hagyományos izzók

LED izzókra cserélésével, amely jelentősen csökkenti az áramfogyasztást. Ezt szintén a tagok adománya tette lehetővé.

Ádár sáni hónap 14-én, Púrim napján hívták fel első ízben a Tórához Johanán Daniel ben Efráim Jákovot (édesapja: Efraim Jákob ben Josef), akinek tiszteletére megjelent zsinagógánk magyar, grúz és izraeli közösségének szép számú tagja, hogy láthassa és hallhassa, hogy a fiatalember a hetiszakas-z-rész-

letét saját maga olvassa fel a Tórából. Köszönet és hála Kle-in Ervin főkántornak a fáradságot nem kímélő több hónapos tanításért mindezt kiválóan. Az imádkozás után az ünnepelt családja bőséges és nagyszabású ki-dust adott a bár micvó fiatalember és a közösség tiszteletére. A Teremtőnek hála egy újabb taggal bővült közösségünk. Ma-zal tov Daniel!

KÉRJÜK, SZÍVESKEDJÉK FELAJÁNLANI 2018. ÉVI SZEMÉLYI JÖVEDELEMAADÓJA 1%-ÁT ALAPÍTVÁNYUNKNAK!

A 100 ÉVES HEGEDÜS GYULA UTCAI ZSINAGÓGÁÉRT ALAPÍTVÁNY

ADÓSZÁM: 18298998-1-41

KÖSZÖNJÜK SZÉPEN.

BAR MICVÓ

NEMZETKÖZI KAVALKÁD A ZSINAGÓGÁBAN

Az Epstein, Siklós és Sobel család tagjai együtt a Csákyban

Ritka alkalomnak voltunk szemtanúi 2017. október 27-én, Vajera szombatján, amikor egy kanadai fiatalembert hívtak fel első alkalommal a Tórához, ily módon:

Bar Mitzvah: Alexander Epstein – Shimeon Lev ben Yaa-cov Zeev v' Ahava.

Már önmagában az is ritkaságszámba megy, hogy egy távoli, vancouveri családot vendégül láthatunk zsinagógánkban, bár tudjuk, hogy magyar származású zsidók a világ minden pontján találhatók. Nos, az egyik kulcsszó elhangzott: magyar származású zsidó. Merthogy Alex nagyszülei Magyarországról származnak, így lányuk, Susanne is jól beszél magyarul. A fiatalember édesapja, illetve annak rokonsága nem köthető hazánkhoz. Akkor hogyan is választották a bar micvó helyszínéül Budapestet?

A válasz nem igazán kézenfekvő. Alex, 11 éves korában, amikor dönteni kellett a bar micvájá helyéről, választási lehetőség előtt állt. Kanada? Izrael? Esetleg Magyarország? S mint az életben annyiszor, egy érzelmi momentum döntött: Alex dédnagyanyja, Jutka néni Budapesten él, hála a Teremtőnek jó egészségben, s ő nem vállalt hosszabb utazást. Ugyanakkor Alex mindenképpen szerette volna, hogy dédnagymamája jelen legyen a felnőtté avatásán. Így a kérdés nem volt már kérdés.

A DÉDNAGYPAPA IS KÖZÖSSÉGÜNK TAGJA VOLT

A szervezés persze nem volt egyszerű, hiszen a család tagjai Kanada és az Egyesült Államok, Magyarország, illetve Izrael különböző városaiban élnek. De a 21. században az csak idő és pénz kérdése, hogy egy ilyen neves alkalomra a rokonság összejöjjön Budapesten.

Így nemcsak a szülők, az édesapa, Jeffrey Epstein – Yaa-cov Zeev ben Shmuel v' Chaya Sarah, az édesanya, Susan Siklos – Ahava bat Yoseph v' Yehudit, hanem a nagybácsik, nagynénik és szinte a teljes rokonság jelen lehettek ezen a különleges eseményen.

Alex rengeteg energiát fektetett a háftára megtanulásába, mert kiválóan recitálta azt. A nagyzsinagógánkban tartott szombati I-tentiszteleten a rokonokon kívül a körzet tagjai is szép számban megjelentek.

A zsinagóga főkántora betegség miatt nem lehetett jelen, helyette Fekete László főkántor hívta fel az ifjút a hagyományos dallammal a Tórához. A máftír tóraszakaszt követően dr. Schöner Alfréd főrabbi köszön-

totta Alexet (beszédének egyes részei a magyar és izraeli hallgatóságára való tekintettel angolul, magyarul és héberül is elhangzottak), s beszéde végén átadta részére a bar micvóról szóló emléklapot.

A szombati I-tentisztelet után a család a díszteremben nagyszabású kiddust adott a megjelentek tiszteletére. Ezen a távollévő körzeti elnök megbízásából dr. Várnai György mondott köszöntőt, méltatva az ünnepeltnek a zsidósághoz való családi kötődését, a zsidó iskolában folytatott tanulmányait, nyitottságát és szeretetét családjá és barátai iránt. Alex Epstein és Várnai György ezután együtt köszöntötték a 95. éves születésnapja alkalmából a dédit, akinek a férje is közösségünk tagja volt: Siklós Sándor emléktáblája ma is látható a kis imatermünk falán.

Közösségünk nevében dr. Várnai György egy sabseszi imakönyvet adott át ajándékba a bar micvá ifjú részére.

Alex, sokáig emlékezz erre a csodálatos napra, zsinagógánkra, amely mindig nyitva áll előtted és családod tagjai előtt!

Mazal tov!

BAR MICVÓ

Winterstein Dávid

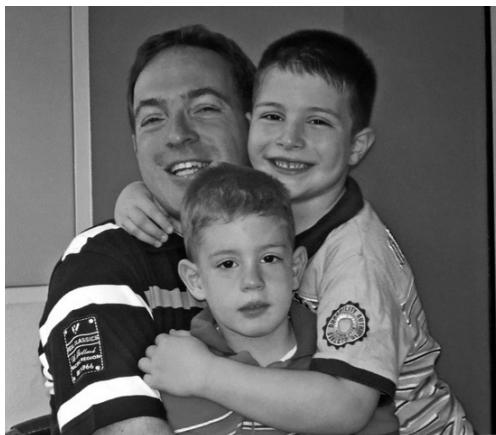
November 24-én, Vajiszlach szombatján, egy olyan fiatalembert hívtak fel maftirnak a tórához, akinek a családja régóta ismert közösségünkben. Winterstein Dávid szülei, nagyszülei régóta járnak zsinagógánkba. Közülük a nagypapa, Smuel ben Zéev szinte minden reggel és este, így nagy segítségére van az imádkozóknak, hogy meg legyen a minján.

Természetes (ha ma még ezt természetesnek lehet egyáltalán tekinteni), hogy 3 évvel testvére bar micvója után Dávidot is nálunk avatták felnőtté.

Hozzá tartozik az igazsághoz, hogy nem először hívták fel a tórához, hiszen csütörtökön nálunk már aktív részese volt a tóraolvasásnak. Életében ekkor tett (tehetett) fel először tfilint.

Családja (Winterstein, Czink, Weinberger névre hallgató rokonsága) nagy számmal képviseltette magát ezen az ünnepi eseményen. New Yorkból is, ahol az édesapa rokonságának egy része él, többen érkeztek.

Dávid nagyszerűen recitálta a haftórai szakaszt, nem véletlenül, hiszen nagy szorgalommal készült közel egy évig az első önálló „fellépésére”. S ebben olyan kiváló tanítója, segítője volt, mint zsinagógánk főkántora, az örökifjú Klein Ervin, aki, ha kellett, a felkészülés során előénekelte, vezényelte, irányította az ifjút. Természetesen az ünnepi sabseszkor is ott állt mellette, s talán még Dávidnál is jobban izgult. De nem kellett már a segítség, anélkül is parádésra sikeredett a máftír imádsága.

Schöner Alfréd főrabbi köszöntőjében a család régi ismerőseként szól Dávidhoz, hiszen édesapját 3 éves kora óta ismeri. Azóta, amikor még a Frankel zsinagóga rabbiaként Talmud Tórárt tartott a fiataloknak. Azóta sok családi eseményen működött közre, többek között az idősebb testvér, Ádám avatásán is. Útmutatása során a rabbi felhívta az ifjú figyelmét azokra a kötelezettségekre és jogokra, amelyek a felnőtt korral együtt járnak. Végül a hagyományos rabbinikus áldásban részesítette Dávidot.

Az imádkozás után a szülők nagyszabású kiddust adtak az ünnepelt és a közel száz fős vendégsereg tiszteletére. Ezen Schöner főrabbin kívül a közösség világi vezetője, Müncz

László körzeti elnök is köszöntötte Dávidot. A családi kötelek említésén túl elmondta, hogy közösségünk számít a fiatalember aktív közreműködésére zsinagógánkban. Az elnök figyelmessége arra is kiterjedt, hogy megemlékezzen anyai dédnagyanyjáról, aki ebben a polgári esztendőben ment el, pedig nagyon szerette volna megélni második dédunokája bár micvóját is.

S a szokásos forgatókönyvi hagyománynak megfelelően Dávid és édesapja Winterstein Tibor megköszönték a felkészítéssel kapcsolatos közreműködést mindenkinek, aki részese volt az előkészületeknek, s akik eljöttek, hogy együtt ünnepeljenek a fiatalemberrel és családjával.

GENERÁCIÓS KLUB

Ledor Vádor – nemzedékről nemzedékre

EGYÜTT A KÜLÖNBÖZŐ KOROSZTÁLYOKÉRT

A Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga idős klubja – „leánykori nevén” Csáky klub – új nevet kapott az elmúlt évben. Héber Imrét javasolta a körzet, aki a körzet tiszteletnek és szeretetnek örvendő elnöke volt. Az új név sem „tudott” változtatni azon a helyzeten, hogy az elmúlt években elvesztett tagságot pótolja. Ezt persze nem is vártuk ettől, mégis mindennapos félelem volt mind a bejáró klubtagok, mind a személyzet körében, hogy mikor kerül lakat a klubra.

Miután a kinevezett klubvezető kicsi gyermekeivel van otthon, valamint egy munkatársunk nyugdíjba ment, már a személyzet is igazodott a jelentősen lecsökkent létszámhoz. És akkor nagy csoda történt...

2018 végén Gál Etelka megjelent, mint leendő klubvezető. És a csoda szinte napok alatt elfújta a bezárás miatti szorongást. Na, de kezdjük az elején:

KÁRTYA KLUB

Milyen elképzeléssel mentél a szociális szakra?

2012-ben jelentkeztem az ORZSE szociális munkás szakra, mert tanulni szerettem volna. A Rákospalotai Lánynevelő Intézetben dolgoztam gyerekefelügyelőként, ahol -akkor még úgy volt- nevelőnek alkalmaztak volna. Az alap végzettségéből adódik(egészségügyi szakközépiskolát végeztem), hogy a segítség soha nem állt távol tőlem. A főiskolai évek alatt formálódott meg bennem a gondolat, hogy a gyermekek és az idősek állnak a legközelebb hozzám. 2016. januárban megszereztem a szociálismunkás főiskolai diplomát.

Milyen szociális rászoruló körében vannak segítői tapasztalataid?

A szociális munkás szak megkezdésekor, mint fent említettem, már volt tapasztalatom a gyermek, ill. fiatakorúak gondozásában, ellátásában. A szak utolsó félévében vettem fel az Ortodox Hitközség Alma utcai idős otthonába azzal a nem titkolt szándékkal, hogy ott nem csak a munkaköröm (főnővér), hanem a szociális munkás feladatait is elvégezzem. Így a lakók egészségügyi és mentális ellátásáért is, és az egyéb krízis helyzetek megoldásáért is feleltem. Röviden: mindent feladatot elláttam, legyen az egészségügyi, mentális, szociális, vagy szervezési feladat. A feladatok összetettsége és az adott személyi és infrastrukturális ellátottság, s az a tény, hogy 2016. szeptemberben beiratkoztam az ORZSE kultúratörténet mesterszakára, az intézménytől való megváltást eredményezte. Akkor úgy éreztem, a munka, amit ott végeztem egész embert kíván, így a tanulással nem összeegyeztethető.

GYÓGYTORNÁ

TU BISVAT

Magad választottad ezt a klubot, s ha igen miért, esetleg ezt kínálták fel?

2014.február óta a Hegedűs Zsinagógába járok. Azóta tudom, hogy itt működik egy idős klub. A közösséggel és a vezetőséggel mindig jó kapcsolatom volt. Lassan megismertek, és 2016. decembertől felkértek, a szombat délelőtti gyermek Talmud Tóra megtartására. 2017. októberben elindítottuk a Csáky Csicsergők gyermekklubot. Az eredmények és a megfelelő szakmai háttér (2018.júniusban megszereztem a Zsidó Kultúratörténet diplomámat is) ismeretében adtak bizalmat, és kértek fel a klub vezetésére 2018 novemberében, amit örömmel vállaltam. A kinevezésem 2018. december 1-től szól.

Minek alapján készítesz tervet, s milyet?

A Héber Imre klub egy régi patinás intézménye a BZSH-nak, aminek a Csáky zsinagóga ad helyet. A klub régi dolgozóival és a körzet vezetésével karöltve azon tevékenykedünk, hogy egy, a XXI. századi minden igényt kielégítő közösségi életet építsünk. A klub fő profilja továbbra is a közösség idős tagjainak támogatása, mindennapi életének megkönnyítése. A hagyománynak megfelelően éreztetni kívánjuk velük, hogy számítnak rájuk, értékes tagjai a közösségnek. Ezen túl azonban azt is látni kell, hogy a következő generációk is igénylik a törődést. A programokkal az ő igényeiket is szeretnénk

kielégíteni. Nem feledkezhetünk el a legfiatalabbakról sem. Számukra a Csáky Csicsergők nyújtanak betekintést a hagyományainkba, így ismertetve meg velük a közösségi életet, és a zsidó vallás alapjait. A klub nyitva tartása lehetővé teszi, hogy a Budapest területén működő közösségek tagjai is ellátogathatnak hozzánk. Mindenkit szeretettel várunk, akár a programjainkon, akár akkor, ha segítséget szeretnének kérni, de közvetlen környezetükben nincs rá lehetőségük.

Ezeket a szempontokat szem előtt tartva tervezzük a programokat. Így fontosnak tartom, hogy a régi, jól bevált események megtartása mellett legyenek új programjaink is. Ezen az úton haladva:

- Januártól kicsit átszerveztük a torna időpontjait, azért, hogy a még aktív életet élő tagjainknak is lehetőséget adhassunk a testmozgásra. Frissítettük az eszközeinket is.
- A szerdánkénti, eddig sikeres ismeretterjesztő, történelmi, zenei, egészségmegőrző előadások továbbra is megtartásra kerülnek.
- A tavaszi nyári időszakban az egy-egy napos kirándulások továbbra is rendszeresek lesznek. Minden esetben olyan településeket fogunk meglátogatni, amik valamivel kötődnek a zsidó identitáshoz.(emlékhelyek, zsinagógák,)
- Elindítottuk az önismereti csoportfoglalkozásokat kétéhetente délelőtt, azért hogy a foglalkozásnak megfelelő környezetet tudjuk megteremteni.

FILMKLUB

DÁMA-KIRÁLY-ÁSZ ELŐADÁSSOROZAT VENDÉGE VOLT:
ARATÓ ANDRÁS DISZKÓKIRÁLY

EGÉSZSÉGÜGYI TANÁCSADÁS

- A körzet világi és vallási vezetésével egyeztetve az ünnepeket az idei évtől közösen tartjuk meg Dr. Schöner Alfréd főrabbi vezetésével.
- Kihasználva az adott infrastruktúrát a klub rendszeresen helyszíne lett a délutáni Talmud Tóra oktatás audio-vizuális előadásainak ahol a közösségi és a klubtagok egyaránt részt vesznek.
- Nagy változást jelent, hogy havonta két vasárnap is szervezzünk programot. Ezeket mindig az adott hónap előtt egyeztetjük a világi vezetéssel.
- Februártól elindul a bridzs tanfolyam is, hetente kétszer. Heti egyszeri alkalommal Informatika a mindennapokban címmel segítünk a digitális világ rejtelseiben is eligazodni. Így a tanulni vágyók igénye is megvalósulhat.
- Szervezés alatt van színház és uszoda bérlet beszerzése is.

Mit tartasz a jövőben a legfontosabb célnak, s ennek megvalósulásához kire – kikre számítasz..

A zsidó közösség jelenlegi helyzetében célom hogy olyan programokat szervezzünk, amivel, a mai szlogenrel élve „behívjuk” a közösség tagjait a zsinagógába. Azt gondolom, a túlélőknek meg kell adni minden segítséget, és meg kell szólítani a következő generációkat is. Ezeknek a fényében sze-

retném, ha egy jól működő – a közösség és a régi klubtagok igényeit is kielégítő –, értéket teremtő modern klubot tudnánk szervezni a BZSH szociális osztálya, a közösség világi vezetősége és a munkatársaim segítségével.

Fontosnak tartom, hogy, ha a megfelelő módon hozzuk a minket körül vevő zsidó közösség tudtára a létezésünket, akkor lehetőséget adunk a szélesebb körben való megismerésünkre. Ezzel erősítve azt, hogy nem hagyunk magára senkit, akinek szüksége van ránk, vagy egyszerűen csak társaságot, programot keres. Ezért nagy hangsúlyt szeretnénk fektetni a kommunikációra, kihasználva a XXI. század adta digitális lehetőségeket.

A régi nevén Hegedűs Gyula utcai idős klub még nevében viselte az akkori célcsoportot. A nevében is megújult Héber Imre klub már inkább nevezhető generációs klubnak, ahol szociális segítő munka összefonódik egy kulturális ismereteket és igényeket is kielégítő modern közösségi térben.

Befejezés az interjú készítője részéről: az öregek klubját átjárta a friss levegő, s egy fel-fel bukkanó remény is, hogy talán közösség épülése létrehozza azt a köteléket, amely minden betérőt klubtaggá integrál. Úgy is, ha csak egy-egy nap keres fel minket, vagy ha rendszeres vendégünk.

INFORMATIKA OKTATÁS

EMLÉKEZÉS

Nyugodj békében Polgár Ernő

64 éves korában elment közösségünk egy közismert tagja, Polgár Ernő.

Végzettségét tekintve könyvtáros és dramaturg diplomát szerzett. Ha életpályáját röviden összegezzük: dolgozott íróként, dramaturgként, irodalomszervezőként, szerkesztőként, művelődéstörténészként. Kicsit hosszabban: könyvtáros volt a Széchenyi Könyvtárban, az Országgyűlési Könyvtárban, valamint az Iparművészeti Múzeumban, dramaturgként működött a Madách színházban, szerkesztőként a Magyar Rádióban.

Aktív szervezői tevékenységet végzett a Magyar Írószövetségben, s vezette annak prózai tagozatát. Írói munkássága nagyon gazdag: többek között regényeket, drámákat, elbeszéléseket, útleírásokat, kultúrtörténeti műveket írt. Műveit megjelentették különböző válogatásokban. Több zsidó tárgyú műve is megjelent, így: 1997-ben a Sárga csillagok nyomában - Gettó a Délvidéken, 2010-ben a Zsidók kotródjatok, 2012-ben a Száműzetés Babilonba (Fejezetek a zsidó nép életéből és szokásaiból), 2014-ben Holocaust - Gettó a Délvidéken

Életének egy szakaszában Újlipótvárosban élt, ami természetesen nyomot hagyott benne. Ennek alapján született az Újlipótvárosi séták c. kultúrtörténeti műve.

Életművét jelentős díjakkal ismerték el. Többek között A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét, Radnóti-díjat, Nagy Lajos díjat, Életmű díjat kapott, szülőhelyétől megkapta a Bácsalmás Városáért díjat.

Amikor itt élt a kerületben, pénteken esténként és szombatonként gyakran járt zsinagógánkban, esetenként fia, Péter is elkísérte. Többször felkértük, hogy tartson különféle irodalmi tárgyú előadást, s ezeket mindig örömmel vállalta és teljesítette.

Már egy ideje külföldön élt: egy ösztöndíjjal Ausztriában működött, s gyakran utazott későbbi műveinek helyszínére, hogy az arról leírt tények hitelesek legyenek. Életének utolsó szakaszában Brunei szultánságban élt.

A ZSIDÓMENTŐK NYOMÁBAN

A Hősök útján

A hagyományteremtés illetve – őrzés nem áll távol zsinagógai közösségünkől.

Az egész működésünk ezen az alapon nyugszik. Most, talán egy kicsit a soá 75. évfordulója által is motiváltan: azokra emlékezni, akik – sok más emberrel illetve közösséggel együtt – a zsidók megmentésén fáradoztak a II. világháborúban. Néhányukat kiemeltük és tiszteletükre egy helyi emléktúrát szerveztünk meg 2019.03.24-én:

Első helyszín: a zsinagógában lévő mártíremlékmű.

Második helyszín: Golopencza Illés emléktáblája.

Golopencza Illés a Csanády utca 21-ben volt légoltalmi

parancsnok, aki részt vett az embermentésben: pincében bujtatott zsidókat és a lakásán is. A házban 260 üldözött élt, akiből 150 a háború után levélben is megköszönte, hogy megmentették. A házban megmenekültek között volt Vitray Tamás is.

Harmadik emlékhely: Tóth Mihály vezérezredes emléktáblája.

Tóth Mihály alezredes (1894-1976) 1944 novemberében Budapesten a honvédség 10. sz. ételmezési raktár parancsnokaként a deportálás elől zsidó munkaszolgálatosokat mentett. Emiatt a nyilasok december 1-jén letartóztatták, börtönbe vetették, 1945. március végén Németországba hurcolták.

GIORGIO PERLASCA EMLÉKTÁBLÁJA A SZENT ISTVÁN PARKBAN

WALLENBERG EMLÉKMŰ A SZENT ISTVÁN PARKBAN (PÁTZAY PÁL ALKOTÁSA)

A CIONISTÁK EMLÉKMŰE A SZENT ISTVÁN PARKBAN

Negyedik emlékhely: cionista emlékmű.

Ötödik emlékhely: Bereczky Albert református püspök emléktáblája.

Bereczky Albert református lelkész, a Dunamelléki református egyházkerület püspöke 1948-tól 1959-ig, országgyűlési képviselő A második világháború idején részt vett az ellenállási mozgalomban, 1938-tól megszervezte az üldözötteket mentő szolgálatot.

Hatodik emlékhely: Giorgio Perlasca emléktáblája.

Magát diplomatának kiadva menleveleket állított ki, élelmet, gyógyszert szerzett a védett házakban élőknek; pályaudvarokról, nyilas házakból, rendőrségi cellákból szabadított ki embereket. Az utolsó napig, Pest felszabadításáig dolgozott, 5200 magyar zsidó életét mentette meg.

Hetedik emlékhely: Wallenberg emlékhely a Szent István parkban.

Raoul Wallenberg közvetlen feladata az volt, hogy támogatja a zsidómentő tevékenységet Budapesten. Ez a munka már folyt, amikor Wallenberg Budapestre érkezett, úgy a svéd követségen, mind a nunciaturán vagy a svájci követségen. A svéd követségen Wallenberg érkezése után kialakult kedvező körülmények között a kiadott védődokumentumok mennyisége valóban megemelkedett, de Wallenberg vezető szerepe a védő- és az ideiglenes útlevélek kiadási feltételeinek a megszigorítását is magával hozta. Wallenberg is azt állította, hogy minden svéd beutazási vízum családi vízum és ezt a magyar hatóságok „elhitték” neki. 1944 augusztusában 4 500 védőútlevél kibocsátására adtak engedélyt.

KÖNYVBEMUTATÓ

Sági György: Név a nyelv alatt

AVAGY SPINOZA ESETE A GÓLEMMEL

A szerző, dr. Sági György, ügyvéd 1957. március 24-én született Budapesten. Gyermekkorától vonzza a történelem, illetve a zsidó hit és kultúra, 2006 és 2008 között a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület (Mazsike) elnöke volt. Több, mint harminc éve dolgozik szakmájában, az írásról korábban úgy nyilatkozott, mint szabadidős tevékenységről. A mű, akárcsak egy oldalának elolvasása után azonban nyilvánvalóvá válik, ez nem csupán hobbi, hanem művészet. És mint művészet, szükségképpen passzió.

Dr. Sági György Név a nyelv alatt című, tavaly megjelent műve az ötödik publikált könyve, illetve a negyedik, amelyet a Scolar Kiadó jelentetett meg. Eddigi művei a Hajó Hamburgból (2012), Gilgul (2014), Vagy nem (2016), Maschera ti saluto! (2017).

Kézbe véve a Rajka Mária által tervezett, elsőre minimalistának látszó borítót, a kötetet tükröző lencsébe nézünk. Egyszerű kompozíció, eltérő színű férfi- és nőalak. Tovább figyelve előtűnik, eltérő színűk ellenére számos közös vonásuk, illetve

megannyi mögöttes tartalom a háttérben. A művet regényként határozza meg a hozzá kapcsolt idézet, én ettől a kijelentéstől mégis elhatárolódnék.

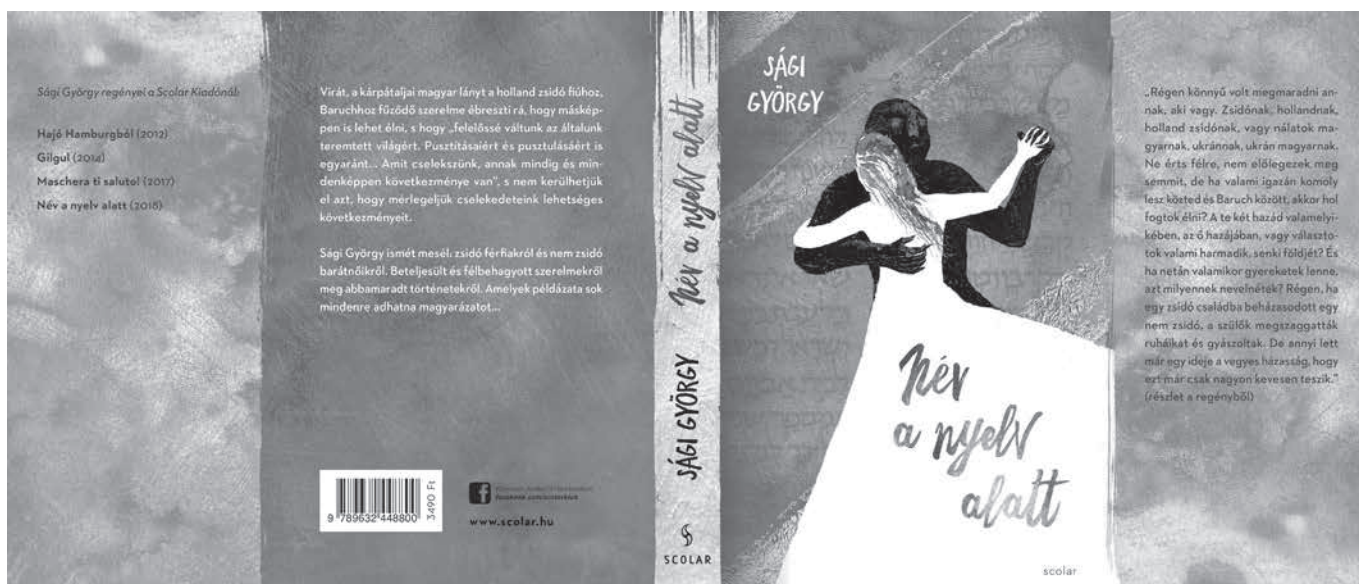
Véleményem szerint, amivel az olvasónak dolga akad, regénynek tűnő, tematikus novelláskötet. Állandó szereplőkkel dolgozik, lineáris történethaladással, egyes fejezetek mégis megszakítják az időbeli kontinuitást. A novellákat összekötő kapocs nem a karakterek személye, hanem a mögöttük húzódó eszmék.

Habár az imént önkényesen novella-ciklusnak minősítettem a regényt, a leendő olvasóknak üzenem, és erősen javaslom, bánjanak az alkotással úgy, mint egy regénnyel. Jóllehet, számos novella, ha úgy tetszik fejezet, magában olvasható, értelmezhető, sőt, garantált sokk-hatást is kiválthat – közülük ilyen például az „Apa”, ami személyes kedvencemmé vált -, a mű több novellája értelmét csak megbonthatatlan egészként nyeri el. A szereplők, illetve motivációik ismerete nélkül nem érdemes fejest ugrani a történet közepébe, valamint az írói finomsággal adagolt ok-okozati következmények felett is elsiklana a tekintet; a fontosabb, cselekményt megmozgató lényeges történeti elemekről nem is beszélve.

A mű szereplőire már utaltam, úgy hiszem, illene a főszereplők személyéről is szólnom.

A Név a nyelv alatt című alkotás főszereplői, unortodox módon nem szereplői a könyvnek. A két főszereplő nem más, mint az író, Sági György, és maga az olvasó. Noha minden regény, elbeszélés és novella technikailag egyoldalú diskurzus, író és olvasó között, a prózai alkotásokra nem jellemző, hogy felvállalják ezt a szerepüket. Ezen a téren alkotott igazán egyedül György. Bár számos ismert regény megszólítja olvasóját, tapasztalataim szerint ez a könyv az első, ami azt éreztette velem, személyként, hogy Hozzám beszél, közvetlenül. Énem egy része mélységesen sajnálja, a lepel lerántását sokak előtt, akik még nem olvasták a szerző munkáját. Ellenben a másik felem önmagától kötelezve érzi magát, hogy megemlítsa az írói bravúrt, ami mind a 254 oldal stilisztikai háttérét kölcsönzi, és aminek felismerését egy gyengéden elejtett részmondat teszi világossá. Valóban az író, Sági György meséli el Baruch és Vira történetét annak, aki olvassa. Miközben vonaton utazva, vagy lustán ágyban fekvé lapozgattam az oldalakat, olyan bensőséges érzetem támadt, mintha Budapest egy kávézójában ülnék az alkotóval, és hallgatnám.

Természetesen ezzel nem válaszoltam meg, kikről szól a mű cselekménye. Meglátásom szerint négyen vannak. Közülük ketten korporálisan is megjelennek, ketten csak transzcendentálisan. A két hús-vér ember Baruch, egy szabadelvű amszterdami zsidó férfi; és Vira, egy kárpátaljai keresztény nő. Ők ketten Budapesten találkoznak, kettejük kapcsolata központi eleme az írásnak. A két másik szereplő, akik testileg képtelenek önmaguk képviselőit, érdekes módon szintén egy férfi és egy nő. Baruch, vagy Benedictus Spinoza, aki életét szintén az amszterdami zsidó hitközségben kezdte; a második női szellem azonban olyasvalaki, akit elsődlegesen nem is említ a szerző, mégis a leglényegesebb, legelemibb kérdés, amit soraiban felvet az, mi lesz ennek a csodás nőnek a sorsa, akit úgy hívnak, Európa? Kettejük kapcsolata egymástól

elválaszthatatlanabb, mint a kárpátaljai Vira, és a németalföldi Baruch viszonya. És kettejük tragédiája az, hogy ők nem tehetnek semmit. Szellemi továbbélésük az itt élők kezében van.

Theodor Heuss azt mondta Európa három dombra épült. Az athéni Akropoliszra, a római Kapitóliumra, és a Golgotára. A görög filozófia, a római jog, és a zsidó-keresztény vallás olyannyira elválaszthatatlan az európai identitástól, mint a Szent Korona, Magyarországtól. Nem véletlen, hogy Baruch és Vira közös útjuk – akár azt is mondhatnám, missziójuk – során három fővárost járnak végig. Budapestet, Amszterdamot, majd Prágát. Saját tapasztalataik útján újra találkoznak az állammal, a filozofálással, majd a vallási hagyományokkal. A három domb leköltözik a mélybe, folyók mellé, ahol akármikor vízbe dőlhetnek.

Nem vagyok irodalmi kritikus, az írói stílust még annyira sem vagyok képes objektíven megítélni, amennyire az elvárható lenne. A szubjektív személyes véleményem szerint remek. A nyelvezete közérthető, mégis alkalmas gyönyörű költői képek ábrázolására, amikkel a szerző nem is fukarkodik. A fejezetek olvastatják magukat, figyelem-megragadó a felütésük, többnyire erős a zárásuk. Egytől-egyig lényegre törőek, kerülnek a felesleges, semmitmondó közléseket, mindezt esztétikusan megfogalmazva. A cselekmény, illetve a fejezetek cselekménye valóságos, gyakran életszerű is. Emellett természetesen fellelhetők abszurdnak tűnő mozzanatok is, amik vagy szim-

bolikus többletjelentést hordoznak magukban, vagy kritikát fogalmaznak meg. A kötet, számomra egyik legrelevánsabb értékét ez kölcsönzi. A kritika, mind az egyén, mind a társadalom felé intézett kritika, amit felvállal, és a releváns erkölcsi kérdések, amiket nem fél megkérdézni, a határok, amiket nem fél feszegetni, abban a korban, amiben sokak számára az erkölcsőség a csendben maradás, és a személyektől elhatárolódás.

Természetesen a mű nem mentes apróbb hibáktól. A helyesírási hibák, illetve elgépett szavak az utolsó fejezetek lapjain többször is kizökkentettek. Ez természetesen nem a szerző, hanem a korrektor munkáját minősíti, ugyanakkor úgy hiszem, hogy a pozitív olvasói élményhez szükséges minden, a kiadásban közreműködő személy lelkiismeretes munkája.

A szereplők viselkedését sem éreztem minden alkalommal konzisztensek, egyes szituációkban önmagukhoz képest következetlenül viselkedtek, valamint a nyelvi határok áthidalását sem éreztem mindig teljesen foltmentesnek. Ezek természetesen apróbb hibák, amik kizárólag azért szembeszökőek, mert kitűnnek a remek környezetükből.

A szerző valamikor azt mondta, ami finom, az kóser. Ennek tükrében, bátran állítom, a Név a nyelv alatt teljesen kóser irodalmi csemege, mindenkinek ajánlom fogyasztásra. Főleg azoknak, akik egy kicsit is európaiak.

Jakab Kornél

a Scolar kiadó szerkesztője

A RABBIK NYOMÁBAN

Ahol a haszidok megtelepedtek Magyarország észak-keleti részén

2017. őszi számunkban megjelent Róth Lászlónak, az OR-ZSE tanára írásának első része Zsidó emlékek Tokaj hegyalján címmel. Ebben elsősorban a mádi zsidóságnak emléket állító épületkomplexum és a XIX. században ott zajló zsidó életről olvashattunk.

Róth László tanár úr ennek a polgári évnek az első felében közösségünk részére egy előadássorozattal hozta közelebb azt a vidéket, ahol a II. világháború előtt nagyon sok és nagyon vallásos zsidó ember élt. Csak Sátoraljaújhelyen és környékén ötezen.

Bizonyára érdekesek az olvasó számára ezek az emlékek. Ezért az írás második részét, sok képi illusztrációval most adjuk közre.

TOKAJ

A kis létszámú ortodox zsidó közösség vezetője bemutatja a kulturális központtá átalakított – a teljes pusztulás előtti utolsó pillanatban renovált – zsinagógát. A tóraszekrényt az izraeli Cfát városában létrehozott Magyarajkúak Múzeumának adták át, ahol restaurálás után külön épületben mutatják be a látogatóknak.

Tokajban néhány családból álló ortodox közösség tartja rendben a Bodrogkeresztúri úti új zsidó temetőt. A régi temető, amely a Bodrogközben – a Bodrog és a Tisza összefolyásánál – található, csak komppal közelíthető meg. A volt zsinagóga melletti ma is használt imaház, korábban a haszid közösség imahelye volt.

A közelben lévő **BODROGKERESZTÚR**-on meglátogattuk Reb Steiner Sájele „csodarabbi” házát, ami napjainkban a New-Yorki szatmári haszidok egyik magyarországi látogatási központja. A rabbi jorcájtjának időpontjában ide látogató szatmári haszidokat az imaterem és más közösségi termek várják. Néhány kilométerre innen **OLASZLISZKÁN** láthattuk az elpusztított zsidó közösség hiánya miatt, az idő vasfoga által tönkrement zsinagóga egyetlen megmaradt falát! Kirándulásunk előtt megtekintettük Jancsó Miklós figyelemfelkeltő, reménykedő filmjeit az 1965. és tíz évre rá 1975. évekből, amikor még álltak a falak. 2014-ben a Lubavicsi haszid közösség „UTAZÁS A ZSIDÓ ÖRÖKSÉGBE ÉSZAK-MAGYARORSZÁGON” projekt (259,65 millió Ft.) során konzerválták a romokat, és egy új emlékfalat állítottak, elhelyezve rajta a Holokauszt áldozatainak névtábláit.

Következő állomásunk **SÁTORALJAÚJHELY**, ahol a magyarországi haszidizmus egyik legnagyobb rabbijának Móse Teitelbaumnak a sírját látogattuk meg.. Hasonlóan Bodrogkeresztúrhoz, itt is a szatmári haszid mozgalom emlékezik évről-évre a csodarabbira, az öreg temetőben (Sárospataki út, szemben a dohánygyárral) megépített oheljénél. A temető mellett épített haszid imaházban mikvét is elhelyeztek. A város zsidó emlékeit egy lelkes civil csoport próbálja megmenteni. Kaesztenbaum Márton által alapított alapítványi zsidó iskolát 1938-ban nyitot-

ták meg, emléktábláját az épület bejáratánál helyezték el.

A közelben lévő, romos állapotban lévő ortodox zsinagóga újjáépítését határozták el, ahol jelenleg a falak és tetőszerkezet megerősítése folyik.

A neológ zsinagóga – amelyet bútorboltnak használnak – hasonló átalakítási károkat szenvedett, mint Abaújszántón láttuk.

SÁROSPATAK

A zsidó emlékeket itt is emléktáblákon és rombolásokon keresztül láthattuk. A zsinagóga épülete évtizedekig bútorboltként funkcionált, de jelenleg is elárúsítóhelyként használják. Érdekesség, és követendő példaként láttuk, hogy az épület homlokzatán elhelyezték a zsinagóga eredeti fényképét. A mikve helyét – közel a zsinagóga épületéhez – emléktábla mutatja. Ugyanitt a Holokauszt áldozataira emlékeztet a tábla „A SÁROSPATAKRÓL ELHURCOLT ÁLDOZATOK EMLÉKÉRE”. Utunk utolsó állomása a Református Kollégium könyvtára volt. A ritkaságokat – Rákóczi, öt nyelvű bibliáját, – külön teremben mutatják be.

*Roth László,
az OR-ZSE tanára*

TOKAJ, A ZSINAGÓGÁBÓL ÁTALAKÍTOTT KULTURÁLIS KÖZPONT

AZ UTOLSÓ TOKAJI RABBI,
BERKOVITS KÁLMÁN

A TÓRAOLVASÓ ÉS TÓRASZEKRÉNY

A TOKAJI ORTODOX KÖZSÉG VEZETŐJE

BODROGKERESZTÚR, REB SAJELE RABBI EMLÉKHÁZÁNAK BEJÁRATA

HÉBER FELIRAT A KOSSUTH UTCA EGYIK ÉPÜLETÉN

OLASZLISZKA, AZ ÚJ ZSINAGÓGAI EMLÉKFAL

SÁTORALJAÚJHELY, MÓSE TEITELBAUM ÓHELJE

OLASZLISZKA, A VOLT TÓRASZEKRÉNY EMLÉKTÁBLÁJA

SÁTORALJAÚJHELY, A ZSINAGÓGA BEJÁRATA MENÓRA DÍSZÍTÉSSEL

SÁTORALJAÚJHELY, AZ ÓHELLEL SZEMKÖZT LÉVŐ KÖZÖSSÉGI TÉR

SÁTORALJAÚJHELY, MIKVE AZ IMAHÁZ TERÜLETÉN

SÁTORALJAÚJHELY, AZ „IZRAELI TANODA” ÉPÜLETE

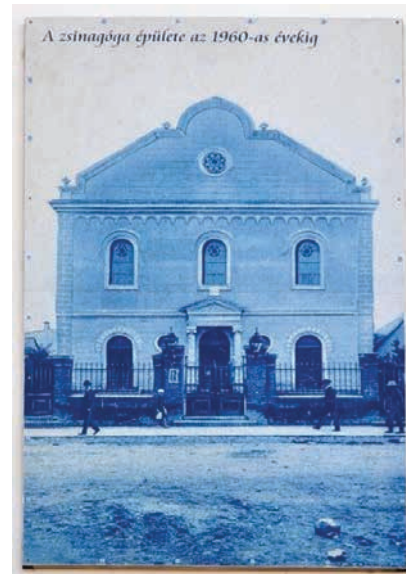
SÁTORALJAÚJHELY, AZ ORTODOX ZSINAGÓGA ÉPÜLETE

SÁROSPATAK, A MIKVE LEJÁRATA ILLETVE A MIKVE HAJDANI ÉPÜLETÉN ELHELYEZETT EMLÉKTÁBLA

SÁROSPATAK, A REFORMÁTUS KOLLÉGIUM KÖNYVTÁRA, BENNE A RÁKÓCZI BIBLIA

NAPJAINK SÁROSPATAKI „ZSINAGÓGÁJA” ÉS A HOMLOKZATÁN ELHELYEZETT KÉP AZ 1960-AS ÉVEKBŐL

KÉRJÜK, SZÍVESKEDJÉK FELAJÁNLANI 2018. ÉVI SZEMÉLYI JÖVEDELEMADÓJA 1%-ÁT ALAPÍTVÁNYUNKNAK!
A 100 ÉVES HEGEDŰS GYULA UTCAI ZSINAGÓGÁÉRT ALAPÍTVÁNY | **ADÓSZÁM: 18298998-1-41**
 KÖSZÖNJÜK SZÉPEN.